SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

KNJIŽEVNE NOVINE

LIST ZA KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA IV
BROJ 29

Uredništvo Francuska 7 tel. 28-098
Administracija Kardeljeva 31, tel. 24-001

BEOGRAD, UTORAK, 17 JUL 1951

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO

PRIMERAK
8 dinara

VIKTOR CAR EMIN

POLITIKA FUNTE MESA

Ta politika — u današnje dane vrlo aktuelna — vuče svoju, da tako kažemo, lozu od nepolitičkog remek djela, jedne slavne Šekspirove komedije. Mladi Venecijanac Basanio zaljubljen je u krasnu Porciju, ali kako da iziđe preda nju ruku sasvim golih? Venecijanski trgovac Antonio hoće da mu pomogne, da mu bude jamac. Šajlok, koji bi — uzgredom budi rečeno — mogao biti i neki rimski katolik, pristaje, ali uz klauzulu da će, Antoniju, ako u određenom roku ne bude u stanju da vrati pozajmljene 3.000 dukata, odrezati funtu mesa. Antonio udari na to svoj potpis, ali mu se desi da u određeni dan nije mogao udovoljiti svojoj obavezi. Šajlok je već brusio nože za izvršenje odnosne operacije, ali intervencijom lijepe Porcije, prerušene u advokata, na kraju se sve glatko i sretno završilo.

Vjekovi su se zgražavali nad neumoljivom upornošću sa kojom je nemilosrdni Šajlok tražio ispunjenje one klauzule. Samo po gdjekoji državnici nisu se žacali, a ne ustručavaju se ni u sadašnje vrijeme, posegnuti za onom klasičnom funtom mesa, kadgod to zatraže njihovi, ponekad i ne sasvim čisti interesi. Ništa ne mijenja stvar, što se ona funta mesa uzima u prenesenom, figurativnom smislu. Jedno stoji: da su i one šajlokovske metode ne malo krive današnjim glavoboljama u svijetu.

Jedan kratak osvrt na nedavnu prošlost dostajat će da se vidi kako izvjesni upravljači zemalja primjenjuju onaj šekspirovski motiv na svoje mutne ciljeve. 1915. Mjesec april. Situacija na ratištu za Antantu sve nepovoljnija. U Londonu računaju na Italiju, koja, pak, sa svoje strane za svoj ulazak u rat traži prostrana područja nastanjena Hrvatima i Slovencima. Predstavnici tri velike sile pristaju. Rediguje se dokumenat poznat pod imenom Londonski pakt. Tomu zloglasnom instrumentu kumovao je, pored predstavnika Engleske i Francuske, još i Veliki Brat Sazanov, koji se trudio da uvjeri Supila, dubrovačkog sina, kako Dubrovnik nije bio nikada neka samostalna Republika, već tek nekakva mala mletačka varošica. Što je do Dalmacije i njenih ostrva, na njima nema Slovena kao ni u Istri Hrvata. Uvjeren u svoju nepobitnu nepogrešivost Sazonov je također potpisao...

Nakon završetka rata Sonino, tadašnji talijanski ministar za izvanjske poslove, vitlao je onim paktom kao ono Šajlok klauzulom o funti mesa, kako je to vrlo duhovito istakao već tada gospodin grof Sforca. Tako je ona poredba s »funtom mesa« ušla pomalo u politiku, osobito u ovu savremenu, koja bi, ako se sa sličnim metodama nastavi, mogla da dade svoj pečat vaskolikom dvadesetom vijeku.

Za Soninom poveo se nekoliko godina posle i sâm Hitler. To bijaše u Minhenu godine 1938. Klasična funta mesa dobila je tada ime — Sudeti! I tu je čuvena šajlokovska metoda slavila svoj triumf. Listak papira, na njemu nekoliko potpisa — i one samodršca Firera gdje se vitlajući njime penje na Sudete, za određenu porciju, koju će on sebi da odreže. I odrezao ju. Sasvim je prirodno, te je ta tekovina, što je — može se reći — bez muke pala Fireru na tanjur, podražile njegov teutonski apetit, te je on malo zatim bez ičijeg ovlaštenja umaširao u Prag i jednim zamahom prigrabio čitavu čehoslovačku zemlju.

Kako su ti i takvi presedani zaista vrlo opasni, moglo se konstatovati nekoliko dana zatim, kad je ono Musolini ušao u Albaniju da je sebi podvrgne. Otuda vode neki starinski, rimski putevi dalje, prema Egejskom i Crnom Moru, pa kako da čovjeku, Dučeovog kalibra, ne narastu na taj pogled zazubice za drugim, daljim, uvijek novim avanturama?

Veliki znadu kako ti i takvi primjeri uče, privlače, draškaju i zavode, pa je upravo nepojmljivo kolikom se i s kakvom lakoćom igraju — kad im dođe do gustog — i Šajloka i njegovih metoda. I sve za one neke svoje mutne, sebične, hegemonske, zavojevačke svrhe. I sve onako, laka srca, bez ikakva dubljeg premišljanja, bez zerice predviđanja.

Tako je s nama postupao i ćesar neslavne uspomene, Franc Jožef. Kad bi se između njega i Madžara nešto uzmutilo, da se opet razvedri, ćesar bi, u korist Madžara, ukinuo Hrvatima neko pravo ili kakvu stoljetnu povlasticu ili bi pak sa tijela Hrvatske odsjekao kakvu funtu mesa. Međumurje ili Rijeku, i priklopio je Madžarskom globusu. Kad čovjek to dozove u pamet mora pomisliti da su i pogdjekoji današnji Veliki bili u školi tog krutog Habzburga...

Čini se da ga i naš Veliki Brat plagira u koje čemu. Neka vrsta habzburškog plagijata mogao bi da bude i onaj njegov plan iznesen u Jalti plan o podjeli Jugoslavije na dvije utjecajne sfere. Tamo su već padale i brojke: 50 od sto prema 50 od sto! Nešto slično naći ćemo i u sceni Šajloka sa Antoniem: tri hiljade dukata, na tri mjeseca, i tako redom.

A sada hajde da se prebacimo u ove naše današnje dane, gdje je šajlokovština — rekao bi — dostigla svoj vrhunac. Ima već nekoliko vremena, kako se nad glavama našim jugoslovenskim neprestano vije listak hartije bijele sa izjavom Trojice Velikih, takozvana »tripartitna deklaracija«, nama, običnim smrtnicima nedokučiva. Nedokučiva zato što se u eri grubog nepoštovanja ugovora stvaraju situacije, iz kojih se rađaju zapleti sve zamršeniji, često i bezizlazni. Veliki su, istina, brzo uvidjeli da su sa onom svojom izjavom u pogledu Slobodnog Teritorija Trsta prenaglili, ali pošto se neki duhovi izazovu, teško ih je opet satjerati u njihove procijepe. Tako i ona deklaracija: tek je dospjela u ruke gospodinu Sforci, a on već stao njome da vitla i vitla. Pitat će tkogod: kako to? Ta nije li to onaj Sforca, što se još prije kratkog vremena upravo nemilosrdno podsmijevao Soninu i onom njegovom dosadnom i smiješnom vitlanju paktom sklopljenim u Londonu? Jest, to je on — gospodin grof. I opet mu se desilo: sa čim se rugaše, s tijem se i ponuđaše! Sad se i on razmeće sa svojom funtom mesa. Razlika je jedino u tome što on to čini sa kudikamo bučnijom galamom i pompeznošću, ne bi li time svrnuo na sebe što veće interesovanje svjetske javnosti. U tu svrhu gospodin grof priređuje svečane posjete u razne glavne gradove Evrope i Amerike i pred najuglednijim ličnostima obojega spola vitla onom tršćanskom funtom mesa, vitla njome i vitla uporno, nepopustljivom šajlokovskom okorjelošću.

Ta se igra još u pojačanom tonu ponavlja i onda kada koja odlična ličnost stigne u Rim. Tako bijaše i nedavno prigodom posjete što ju je Italiji učinio jedan njemački istaknuti državnik. Razgovori što su se onom prilikom vodili bili su u diapazonu sa psihozom što ju je u one dane stvarala štampa od najkrajnje klerofašističke desnice do najekstremnije kominformovske ljevice svojom zaglušnom grajom, usmjerenom u zahtjevu da se smjesta pređe na veliku šajlokovsku operaciju — na priključenje obeju zona STT-a. Bilo je trenutaka kad nam se je činilo da smo gurnuti za dvadeset godina natrag, kad se je u Palaco Venecija krojila sudbina Evrope i cijeloga svijeta — sve po diktatu Hitler—Musolini.

Prije nekoliko dana taj se prizor u svojim glavnim crtama ponovio. Bilo je to prigodom dolaska kćerke Predsjednika jedne velike zemlje. Svratila u vječni grad sa namjerom da se odmori i — što je glavno — nagleda lijepih stvari, građevina i drugih umjetnina. Kad tamo — štampa, i ona imperijalistička i ona komunistička kominformovska udarila u poznate talambase, a neodoljivi grof s onom deklaracijom vitla amo, vitla tamo — kao da tjera muhe.

Međutim, gospodin Sforca zaboravlja da bi tjerajući muhe mogao da istjera stršljene. Ta već se u talijanskoj štampi neprekidno, bez ustezanja prave prognoze o novim neizbježnim šajlokijadama. Čim se riješi pitanje Slobodnog Teritorija Trsta, probuđeni će iredentisti, šovinisti, kominformovski hegemonisti zavitlati — kako već to u sav glas trabunja čitava fašisterija rediviva — novim funtama mesa: Pulom, Rašom, Rijekom, Dalmacijom... A kad se to izvrši, onda će povampirena fašisterija zametnuti svoju staru igru, da brusi noževe za Maltu, Nicu, Tunis, Džibuti, i tako redom.

Tako na jednoj strani. A na drugoj, trećoj...?

U Pešti, Bukureštu, Sofiji, Tirani? I tako traže svak po neku funtu mesa i vitlaju tim svojim pretenzijama. Vitlaju i vitlaju — sve prema komandi neke više sile...

A što će na ovo Jugoslavija?

Ona je već rekla svoju. Jugoslavija nije neki venecijanski trgovac Antonio. Ona nije potpisala nikakve hartije, na osnovu koje bi nekome dopušteno bilo da s njena tijela otkida komad po komad, i sve onako mirno, nesmetano po svojoj miloj volji.

Znači dakle: ništa bez nas?

Niti bez nas, niti mimo nas!

Tako je već nekoliko puta otkresao Onaj Naš kome je integritet naše zemlje nada sve nepovrediv i svet.

IZLOŽBA NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE

Vojni muzej Jugoslovenske armije priprema na Kalemegdanu veliku izložbu Narodnooslobodilačke borbe, koja će biti otvorena 10 avgusta.

Među ostalim, biće rekonstruisana i pećina sa dve sobe u kojoj je boravio maršal Tito u Drvaru. U njoj će biti izloženi lični predmeti druga Tita koje je on tada imao. Takođe će se rekonstruisati i jedna tipična partizanska bolnica, partizanski štab itd. Za vreme izložbe osposobiće se i nekadašnja radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«, koja će emitovati vesti i izveštaje koje je davala za vreme rata.

Na narodnim veseljima, nekadašnji članovi partizanskih pozorišta davaće priredbe za narod sa programom koji su nekada davali našim borcima.

Izložba će biti otvorena 2 meseca.

ISAK SAMOKOVLIJA

KO JE PROTIV BORBE MIŠLJENJA

Postavlja se kao da je nađena magična formula koja integralno rješava problem: Za časopise — nosioce borbe! — Za časopise koje će izdavati pojedine grupe pisaca!!

I istovremeno se utvrđuje da su dosadašnji časopisi, ti opšti časopisi koji su nalik jedan na drugoga, stvorili oko sebe učmalu, neprovjetrenu atmosferu. I dalje: da nisu ponikli kao izraz jednog određenog mišljenja i literarnog stava, da ovi tzv. časopisi opšteg tipa ne mogu nikada postati žarište jedne principijelne borbe i potpuno slobodne borbe mišljenja na koju nas zakonito gura razvitak naše demokracije.

Dakle: treba likvidirati stanje u kojem se nalaze ti naši tzv. opšti časopisi, treba od tih u neku ruku birokratskih časopisa da stvorimo takve književne ustanove u kojima će naći odjeka u punoj svojoj ljepoti i punom svom zamaha stvaralačka misao naših dana. A takvi će biti časopisi nosioci borbe, časopisi pojedinih grupa pisaca, grupa pisaca koji imaju određeno mišljenje i određen stav.

Tako glasi formula. A kako, međutim, stoje stvari sa tom magičnom formulom?

Ko je to dosada bio protiv borbe mišljenja? Ko je stvarao i stvorio neprovjetrenu atmosferu oko tih naših dosadašnjih, sada tako-nazvanih opštih časopisa?

Dalje:

Je li ko sprečavao borbu mišljenja, izmjenu misli, polemiku, raspravljanje, diskutovanje o književnim djelima, književnim pitanjima i problemima u našim dosadašnjim, sada tako-nazvanim opštim časopisima?

Možda redakcije ili ko drugi? Jesu li kome od naših pisaca uskraćene stranice tih opštih časopisa? Je li ijednom našem piscu odbijeno štampanje radova, osim u slučaju ako radovi nisu bili kvalitetni?

Zašto onda tolika povika na te časopise? Da postavimo samo to pitanje a da ne pitamo zašto je Miroslavu Đorđeviću trebalo da se onako potsmješljivo i zlurado dohvati časopisa »Brazde« u svom članku »Varijacije na jednu novu temu« (Književne novine, broj 26 od 26 juna o. g.).

Da pređemo na stvar.

Jesu li redakcije tih časopisa u rukama birokrata i je li njihov birokratizam doveo do stvaranja te, kako se podvlači, neprovjetrene atmosfere?

Ovi časopisi počeli su izlaziti odmah poslije oslobođenja u pojedinim našim republikama. Oni su bili naši, svih nas, a ponikli su kao izraz našeg određenog mišljenja i literarnog stava — kao pisaca graditelja socijalizma na književno-umjetničkom sektoru. Tako su i uređivani. Njihovi saradnici bili su svi pisci, na prvom mjestu sa republičkog teritorija a na drugom iz drugih naših republika. Ova međurepublička saradnja bila je kako sporazumna tako i sasvim prirodna.

Jest, sve je tako, ali je stvarnost i ovo: ovi časopisi bili su, neki manje neki više, deficitni po računu trgovačkog knjiženja. Nisu prema svom tiražu imali dovoljno potrošača, a nisu ih imali jer nisu umjeli da riješe to pitanje kao što ga je jednostrano riješilo, prema izvještaju druga Miroslava Đorđevića (vidi citirani broj Književnih novina), preduzeće čarapa »Ključ« koje je došlo na ideju da mjesto rđavih čarapa izbacuje na tržište dobru, kvalitetnu robu i da tako odjednom podigne promet do neslućenih visina. Jest, ti grešnici (urednici i administratori) nisu se umjeli snaći da po uzoru futbalskih kladionica izmisle nešto slično i obezbijede suficite ili da na bilo koji drugi način učine svoje opšte časopise privlačnim za šire mase kao što su, naprimjer, privlačne nogometne utakmice. Drugim riječima: nisu umjeli da kvalitet svoje robe — tj. literarnog čarapaizma — podignu na kvalitet kurentnijeg, recimo, najlon-čarapaizma. Komotni, birokratizirani, ograničili su se — kao poklonici realizma — da jednostavno prodaju robu koju su primali iz književnih fabrika svojih saradnika i to prema vrstama fabrikata i fabrikanata, od jednih čarape-pripovijetke, od drugih čarape-pjesme, od trećih čarape-članke, itd. A o kurentnim desenima, o traženom kvalitetu ti grešnici nisu vodili računa. Eto, vidjeće se taj njihov birokratizam ako birokratski, onako usput, navedemo samo saradnike »Brazde«, ove »mezimice« koju se, ponesen ljepotama naših savremenih stremljenja, okuražio da pomiluje, slijedeći svojim plemenitim osjećanjima, drug Miroslav Đorđević.

Evo tih Brazdinih literarnih-čarapaista: tu je Miroslav Đorđević, njega isturamo na prvo mjesto a ostale po abecednom redu: Andrić Ivo, Banović Gojko, Begić Midhat, Benac Alojz, Berberski Slobodan, Bubić Muhamed, Besarović Risto, Bihalji-Merin Oto, Čaldarović Mladen, Čaldarović Milka, Car Emin Viktor, Čerkez Vladimir, Čolaković Rodoljub, Delibašić Mihajlo, Delibašić-Obrenović Vera, Đurović Dušan, Finci Eli, Finci Moni, Franičević Marin, Humo Hamza, Humo Olga, Jocić Ljubiša, Jelić Vojin, Kadović Pavle, Kecmanović Ilija, Koš Erih, Kovačević Božidar, Kruševac Todor, Ladika Ivo, Lazarević B. L., Maksimović Desanka, Marković Marko, Mažar Drago, Mićanović Slavko, Milićević Nika, Minderović Čedomir, Milačić Dušan, Mirić Tihomir, Mojašević Miljan, Nazor Vladimir, Nazečić Salko, Pandžo Šukrija, Papandopulo Boris, Petrović S. Emil, Petrović S. Petar, Popović Stevo, Potokar Tone, Radičević V. Branko, Ratković Risto, Ravin Nikola, Samokovlija Isak, Sarajlić Izet, Sekulić Isidora, Selimović Mehmed, Sergejevski Dimitrije, Simić Novak, Sirajić Ćamil, Slijepčević Pero, Šamić Midhat, Šubić Zvonimir, Tabak Josip, Tartalja Gvido, Vešović Radonja, Vitez Grigor, Vuković Jovan, Zec Nedo i još drugi.

Pođimo sada malo dalje.

Kako stoji sa saradnicima u ostalim našim opštim časopisima? Ima li ijednoga aktivnog književnika u našoj zemlji koji nije sarađivao bilo u kojem od njih? Pa, dajte molim vas, recite mi, jesu li svi ti saradnici, svi ti pisci i njihovi radovi takvi da su zaista stvorili tako učmalu atmosferu? I da odmah postavimo drugo pitanje: koji će to biti ti saradnici u novim časopisima, u časopisima za borbu mišljenja? Zar se i ti neće rekrutovati iz istih spiskova? Ili postoje li još neki dosada nepoznati, novi koji čekaju sa »najlon«-književnim radovima?

I još jedno pitanje: Zar te energije koje se nagovještavaju kod pokretača raspoloženih za pokretanje novih časopisa nisu postojale i ranije? I kako to da taj njihov potencijal nije došao do izraza za vrijeme njihove saradnje u opštim časopisima? I koje su to garancije da će njihov elan i njihov polet, koji se ukazuje u takvoj snazi, u takvom bogatstvu, biti i dugovječan?

Ali mi smo optimisti. Mi i ne sumnjamo u uspjeh. Mi ne tražimo ni garancije. Mi vjerujemo, čvrsto vjerujemo da će tamo gdje postoje zaista »grupe koje imaju određeno mišljenje i određen stav«, već samo njihovo grupisanje, grupisanje većeg broja pisaca, pa novi urednici, nov časopis, početni zamah, pa takmičenje između grupa i novih časopisa izvršiti veliko osvježenje u radu naših književnika, jer, hoćeš-nećeš, trebaće zaprijeti polugom i razmahati se pa će, dabome, i prostrujati novi dah, živa izmjena misli, nastaće i borba mišljenja ,a to sve opet imaće i svoje dobre posljedice i pojačaće uveliko interes ljubitelja književnosti za našu najnoviju književnost i proširiće krug ovih ljubitelja. I tiraž časopisa, besumnje, će porasti.

A sad prebacimo nogu preko noge i zapalimo cigaretu. Povucimo prvi dim: Zašto te borbe mišljenja nije bilo do juče, odnosno: zašto je nije bilo, kako se to tvrdi, u dovoljnoj mjeri pa se zbog toga mogla stvoriti ta zloglasna neprovjetrena atmosfera? Ovo je pitanje važno, jer ima, zaista, nečeg čega nedostaje u našem literarnom životu. To mi svi osjećamo. Osjećamo to kao velik i težak nedostatak. Ko ili šta prouzrokuje taj nedostatak? Odgovor je vrlo važan, jer od uklanjanja uzroka zavisi mnogo, zavisi sve.

Gdje su ti uzroci? Nisu daleko. Oni su u nama samima. Jer da se napisalo sve ono što se u grupama i grupicama, udvoje, utroje, onako za crnom kavom, uz špricer, ili ovako uz cigaru, kazalo i manifestovalo kao slobodna izmjena misli u okviru borbe mišljenja — bilo bi vrlo interesantnih stranica koje bi podigle tiraž i od računskih deficitnih opštih časopisa napravile suficitne. Ali nažalost, sve to što je i lijepo kazano, i dobro dokumentovano, i književno izraženo, sve je to ostalo onako među nama i razvejalo se sa dimom cigareta u atmosferu naših kafana, klubova, društvenih prostorija, soba i sobičaka.

Možda će izgledati kao odavanje redakcijske tajne ako kažemo da smo vrlo često kad smo pristupali kome drugu, drugu sa stručnim kvalifikacijama i zamolili ga da napiše osvrt na neko novo književno djelo, članak o kojem književnom problemu, ili slično, dobijali odgovor da nije prijatno pisati o takvim stvarima a još manje donositi sudove i mišljenja.

Jest, nije prijatno, ali da su pisci koji zato imaju kvalifikacija, prvenstveno naši kritičari i esejisti, zatim pisci koji se naročito bave pitanjima književnosti i estetike, a za njima i svi drugi, jer svi mi imamo svoja mišljenja, da smo pisali o našem književno — umjetničkom i kulturnom životu, zar se ne bi razvila najživlja diskusija, i diskusija na diskusiju, i kritika na kritiku, i polemika na polemiku (čak bi poneki put bili interesantni kao i boks-mečevi) pa zar se tako ne bi dotakla i sva pitanja i načeli svi problemi i zar se ne bi tako zainteresovao sve širi krug pisaca i ljubitelja književnosti i za književne probleme i za književna djela pa i za te naše sada tako — nazvane opšte časopise u kojima se mogla voditi ova izmjena misli i borba mišljenja pa i oni ne bi ležali u rafovima kao, naprimjer, časopis »Brazda« (spacionirano štampano po želji Isaka Samokovlije, njenog glavnog urednika) .

Da, tako je. Zar je trebalo čekati dok su zbog poskupljenja hartije izdavači uzeli riječ i rekli: Drugovi književnici, čekajte, pitanje naših časopisa treba riješiti, jer ovako dalje ne ide, a ne ide zato jer ako se povise cijene časopisima u srazmjeru prema poskupljenju papira, smanjiće se broj kupaca i pretplatnika, a deficit će rasti. Snizi li se tiraž ono će se smanjiti deficit, ali će cijene časopisima biti još veće i biće još manje pretplatnika. Šta da se radi? Ukinuti časopise? Sve? Ili samo pojedine? Koje? Ili ih ostaviti pa neka se uhvate u koštac sa zakonom o ponudi i potražnji?

Zaista, nije trebalo na sve ovo čekati, trebalo je imati malo više kuraži i istupiti javno sa mišljenjima koja izmjenjujemo u četiri oka i prihvatiti borbu mišljenja i izmjenu misli, makar da je mnogo ugodnije pisati studije i eseje o klasicima, prevoditi strana djela, vršiti redakciju književnih djela, pisati pjesme i pripovijetke, itd., itd. nego umakati pero da se obradi kakvo aktuelno književno pitanje ili problem, da se uzme na razmatranje koje savremeno književno djelo, da se pokrene izmjena misli i po sili zakona inercije da se zađe i u borbu mišljenja.

Da završimo. Bilo kako bilo, neka je rukavica bačena i neka nam se bestraga rasturi gusta, memljiva atmosfera (kažem gusta i memljiva, jer kad se pretjeruje neka se pošteno pretjeruje), pa makar to išlo i na račun opštih časopisa. Ali, ne zaboravite, pokretači novih časopisa, časopisa za borbu mišljenja, spremili ste se da zagrizete u divnu rumeniku-jabuku i da curkom poteknu sokovi. Tako i treba. Pa ako vam i protrnu zubi, imajte na umu da svi naši trudbenici pozdravljaju i očekuju od vas da će puls književnog života udariti snažnim ritmom kao u čovjeka punog zdravlja, a takvi su, naprimjer, futbaleri, čijim uspjesima toliko zavidite.

Članak druga Samokovlije »Ko je protiv borbe mišljenja« primili smo pre dve nedelje, ali smo tek sada u mogućnosti da ga objavimo. — Red.

Jovan POPOVIĆ

Sandzačka rapsodija

1

Rasute
po kosama brda,
kao kutije za lutke,
ili zbijene u mala krda,
šćućurile su se drvene kuće,
ćutke,
suncem obasute.
Zar ta sićušna skrovišta
dovoljna su za ljude,
zar to je omeđen krug
gde žive i žude,
gde pate i mru,
dočekuju rođenčad,
i prate umiruće?

Topla njuška teleta
dodiruje lice dece,
a mlaki vonj balege
prožima životni dah.
Miris svežega mleka
meša se s mirisom trava,
s mirisom borja i smreka.
Skrušene,
kao da ih je strah,
kriju drveni zidovi
malene živote
nad kojima leži još prah
srednjega veka.

Kao mala rasuta gnezda
sanjaju kuće,
sećajuć se mnogih ropstava,
mnogih najezda, —
nad njima se smenjuju požar sunca,
dah vetra,
bičevi kiše i beli smetovi snega,
tmurni oblaci,
mesec
i hladni, daleki sjaj zvezda.

2

Sam sam
u planinskoj kući,
i gledam s vrhunca
dolinu kao pruženi dlan.
U zaru setnoga sunca
blista sve zračno
kao san.

Sam sam,
a nisam sam,
iako sam na mrtvoj straži
dok su drugovi na zboru.
U meni su sve te kuće
s tim mnogim ljudima,
prepuštam se tihom,
prisnom razgovoru,
i tihi plam
razliva mi se po grudima.

Šta je to zahvatilo kuće
te igraju u divljem kolu,
te drhte, te se tresu
u oluji?
Kao u groznici,
u zanosu,
stresaju srednjevekovni prah
i suludo se vitlaju
u plesu ognja i krvi,
kao da ih iz tla čupa stihijska sila
što hoće da ih smrvi.
Čuješ li kako huji?

I novi život se lije
preko skinutih krovova,
a ljudi naviru od novih sokova.
Preporođeni izlaze iz zgarišta i rovova,
na raskršću vekova vetar ih bije —
čuješ li pucanje okova?

Igraju kuće u pomamnom plesu,
i divlja muzika dopire do mene,
sve se kovitla u strasti, u besu —
osećam groznicu promene.

No sve stoji prividno na svom mestu,
i sunča se tiho maočka dolina.
Kamioni u daljini preleću visoku cestu,
a busija je svaka planina...

(Iz neobjavljene zbirke »Lasta u mitraljeskom gnezdu«)

RAMONAHAR LAHIJA

Jugoslovenski narodi pokazuju svima narodima sveta kako da osiguraju mir

Prvak indiske Socijalističke stranke, Ramonahar Lahija, koji je nedavno posetio našu zemlju, napisao je za »Književne novine« sledeći članak.

Između Jugoslavije i Indije postoji jedna bliska sličnost: ni jedna ni druga ne žele tuđu teritoriju niti prevlast nad drugim narodima. Razlozi za ovo mogu biti mnogobrojni: možda nijedna nema oružanu silu da bi to mogla da učini; možda su obe zemlje u toku vekova iskusile tuđinsku vlast i propatile, pa nemaju želje da i same sudeluju u takvoj rugobi. Međutim meni se čini da postoji jedan značajniji razlog za to: i Jugoslavija i Indija morale su da se bore za bolju sudbinu svojih naroda, i ta unutrašnja borba za jedinstvom i tolerancijom zahtevala je svu narodnu snagu, pa se želja za spoljašnjim osvajanjima nije nikada ni ispoljila.

Ovo što se događa danas u Jugoslaviji od najvećeg je interesa za sve narode sveta, čije su široke mase još uvek potisnute. To uliva nadu i radost kod svih naroda. U današnjoj Jugoslaviji ljudi i žene, ratari u polju i radnici u fabrikama, koji su do sada bili objekti istorije, postaju sada njeni stvaraoci. Ne verujem da bi ijedna druga doktrina sem socijalizma mogla da ostvari takvo jedno čudesno postignuće za naše vreme i za budućnost. Ova promena u kvalitetu naroda, zajedno, razume se, sa njihovim osnovnim temperamentom, omogućili su Jugoslovenima da neustrašivo stoje na braniku svoje slobode, iako se nalaze pred samom lavljom pećinom. Koji narod ne bi pozdravio ovaj veličanstveni akt slobode i prkosa porobljavanju? To je nesumnjivo u vezi sa trajnim duševnim osobinama naroda, i svet bi zaista bio srećan kada bi svi narodi stekli te osobine. Mnogi narodi su pokušali, i još nastoje, da kupe mir po cenu slobode, ali iz takvoga poslovanja neminovno proizlazi rat sa svima svojima rugobama. Mir se ne može obezbediti po cenu slobode, no samo stalnom spremnošću da se plati cena života, a jugoslovenski narodi nisu stekli samo svoju slobodu, nego pokazuju svima narodima sveta kako da osiguraju mir. Kad bi svi mali narodi sveta postali hrabri kao što su Jugosloveni, izazivači rata i narušitelji ljudske budućnosti prenuli bi se u strahu i tražili milost.

Kada se vrši jedan stvaralački pokušaj, korisno je da čovek sebi postavi izvesna pitanja radi potpunijeg razumevanja. Obnova jedne države može se vršiti na dva različita načina. Jedan je tradicionalni kalup pomoću kojega narod nastoji da podigne svoj životni standard i pokušava da ostvari ekonomski tip privrede i snage koji vlada u SAD ili u SSSR. Drugi način traži nove mogućnosti društvene strukture ne bi li tako izbegao ćorsokak u koji je ljudska civilizacija zalutala. Da bih bio jasniji, pokušaću da uporedim Aziju i Evropu kakve su bile u toku poslednjih nekoliko vekova. Azija, ili bar moja otadžbina Indija, pati od teškog nehata, ali usuđujem se da kažem, Evropa isto tako pati od prevelike borbenosti. Iza te borbenosti možda stoji radinost, baš kao što iza nehata možda stoji ravnoteža. Kad bi samo radinost mogla da se venča sa ravnotežom, čovečanstvo bi savladalo svoje sadašnje nevolje i nastala bi nova civilizacija.

Čovek, bez obzira gde se nalazi treba da ima pristojan životni standard, i sve porodice sveta treba da budu dobro hranjene, i lepo odevene, i udobno nastanjene; i zato čovek treba da radi. Nesumnjivo, čovek će morati da upotrebi mašinu. Ali koju vrstu mašine? Postoji ogromna razlika između pristojnog životnog standarda s jedne strane, i životnog standarda koji teži stalnom povećanju s druge i između mašine koja neprestano masovno proizvodi i falsifikuje tempo života, i mašine koja čoveku obezbeđuje pristojan životni standard a ne lišava ga ravnoteže koja mu omogućava spontanu životnu radost. Jugoslavija, isto toliko koliko i Indija, može da učini mnogo u ispitivanju ovih mogućnosti tehnike, jer nevolje sa oskudne industrijalizacije postoje u obe zemlje. A kako su se često u nevolji rodila ona dragocena blaga ljudskoga duha i organizacije!

Govorio sam o ekonomskoj i tehničkoj strukturi nove civilizacije ,a voleo bih isto tako da kažem reč-dve i o odgovarajućem kulturnom polju. Postoji racionalan način mišljenja, analitičan i čist i plodan u sve novijim kombinacijama telesnog življenja. Postoji i drugi način mišljenja, koji je, u toku vekova zloupotrebe od strane reakcionara, stekao rđavo ime. Najbolje ću opisati taj način mišljenja ako dam jedan primer. Na prašnjavom putu u blizini jednog indiskog sela video sam iz zahuktalog automobila kako je jedan jedva desetogodišnji dečak prigrlio na grudi svoje jare: oboje su bili vidljivo uplašeni, a ipak su uzajamno davali jedan drugome toplotu i okrepljenje saosećanja. Mišljenje otsada mora da pret-

(Nastavak na četvrtoj strani)

VLADAN DESNICA

Pjesmica uz dječju igru

Ja sam rasuo ludo
dobra što gospod mi dade,
bez vjere u obnove čudo,
bez kakve neskromne nade

Lukavost nije me takla:
uvijek sam vedro i blago
primao šarena stakla
za moje kamenje drago

I danas, kao što dijete
isključeno iz igre
očima punim sjete
prati okrete čigre,

skrušen u kajanju tupom
po strani od igre ja stojim
sa jednom spoznajom skupom
i s kasnim iskustvom mojim.

MIHAILO POPOVIĆ

NAJNOVIJA „NAUČNA“ OTKRIĆA SOVJETSKIH FILOZOFA

Posle »genijalnog« Staljinovog rada »Marksizam i pitanje lingvistike«, u kome je jezik izdvojen iz nadgradnje i učinjen natklasnim ili vanklasnim, sovjetski »marksisti« su se dali u trku za najnovijim, »naučnim« otkrićima, za novim razgraničavanjima i u drugim naukama i društvenim aktivnostima sa ciljem da se odredi šta pripada društvenoj nadgradnji, a šta ne pripada, šta je prema tome klasnog karaktera. a šta nije. To se može jasno videti iz najnovijeg broja sovjetskog časopisa »Pitanja filozofije« (br. 1 za 1951 godinu). Pored već uobičajenih standardizovanih članaka o prelaženju sovjetskog društva u komunizam i borbi za mir, ovaj broj časopisa sadrži i tri članka koja raspravljaju gornje pitanje: »Nauka kao forma društvene svesti« od I. S. Kona, »Predmet formalne logike i dijalektika« od P. S. Popova i »Teoriska konferencija iz oblasti estetike« — referat P. S. Trofimova »Učenje druga Staljina o bazi i nadgradnji i umetnosti«. U svome članku Kon iznosi tezu da prirodne nauke za razliku od filozofije i društvenih nauka ne pripadaju nadgradnji, niti su klasne. U svojoj diskusiji Popov u skladu sa navedenim Staljinovim radom smatra da »je neophodno strogo razlikovati logiku kao sveopštost formi mišljenja, koje su jedini aparat mišljenja čovečanstva i nemaju klasni karakter, od logičke nauke, koja objašnjava ove forme mišljenja u zavisnosti od različitih naučnih pogleda logičara«. Polazeći od Staljinove odredbe baze i nadgradnje Trofimov u svom referatu pravi novu metafizičku akrobaciju stvarajući dve baze i dve nadgradnje, »eksploatatorsku« bazu i »eksploatisanu bazu« i odgovarajuće dve nadgradnje u istom društvu.

Zadržaćemo se ovde malo više na analizi Konove teze da prirodne nauke ne pripadaju nadgradnji i nisu klasne za razliku od filozofije i društvenih nauka. U početku članka Kon je podelio sve nauke na društvene i prirodne, ali pritom učinio je sledeću primedbu: »Treba se ograditi, jer je ova podela sasvim uslovna. Postoji niz nauka (na primer, psihologija, antropologija i druge) koje se nalaze na granici prirodnih i istoriskih nauka. Najzad, unutar iznetih grupa nauka postaje posebne »podgrupe«, od kojih svaka ima svoje specifičnosti. Ali razmatranje ovog pitanja prelazi granice sadašnjeg članka«. No i pored toga, što je ova podela nauka »sasvim uslovna«, to ništa ne smeta Konu i da postavi pitanje odnosa ovih nauka, odvojeno uzetih, prema društvenoj bazi i klasama: »Zato, postavivši pitanje o odnosima nauke prema bazi i klasama, mi moramo da posmatramo ove dve grupe nauka odvojeno«.

U razmatranju ovog pitanja Kon polazi od Staljinove skroz metafizički shvaćene i primenjene podele društva na bazu i nadgradnju. Po Staljinu »nadgradnja aktivno pomaže svojoj osnovi da se učvrsti i obrazuje, ona ne može da se ravnodušno odnosi prema sudbini svoje baze, prema sudbini klase i prema karakteru poretka... Nadgradnja je proizvod jedne epohe, u čijem toku živi i dejstvuje data ekonomska baza. Zato nadgradnja ne živi dugo, ona se likvidira i iščezava sa likvidacijom i iščezavanjem date baze.« (podvukao M. P.).

Ne treba mnogo filozofskog znanja pa da se uvidi da je ovde Staljin pored čisto šematske podele društva na dve polovine, na bukvalno shvaćenu bazu i nadgradnju, načinio i tu pogrešku metafizički odvajajući jednu klasnu formaciju od druge. Umesto da shvati razvoj klasnog društva kao relativno kontinuiran stalan progres iz niže u višu društvenu formaciju pri čemu se one smenjuju u obliku prevazilaženja razvijanjem novih društvenih odnosa, materijalne i duhovne proizvodnje na bazi starih, proizvedenih oblika društvenog života, — Staljin je ovo dijalektičko smenjivanje klasnih društvenih formacija sveo na prosto »likvidiranje i iščezavanje« starog društvenog oblika, njegove baze i nadgradnje zajedno. Od te sudbine prostog »likvidiranja i iščezavanja«, jedino je, po Staljinu, jezik sačuvan, a po Konu i prirodne nauke, dok društvene nauke i filozofiju, od početka do kraja klasne i partijne, ne može da mimoiđe ova sudbina, jer su po šemi ušle u nadgradnju koja je po svojoj prirodi podložna propadanju i ne mogu da budu ravnodušne prema sudbini klasa.

Polazeći od Staljinovih karakteristika baze i nadgradnje, Kon zaključuje: »Ovo se ne može reći za nauke koje izučavaju prirodu. Naprotiv, prirodna nauka nije proizvod jedne epohe, ona se ne likvidira zajedno sa datom ekonomskom bazom, već se razvija u toku cele ljudske istorije kao proizvod delatnosti mnogih pokolenja«. Po Konu, ovo što važi za prirodne nauke ne može se odnositi i na filozofiju i društvene nauke, jer one su »samo proizvod jedne epohe«, kao da »biti proizvod jedne epohe« ne uključuje se dijalektički u »biti proizvod cele ljudske istorije, delatnosti mnogih pokolenja«.

Kako Kon argumentiše svoju tezu da su prirodne nauke nadklasne i da ne pripadaju nadgradnji? Prosto zato što »sami naučni zakoni (prirodnih nauka — M. P.) po svom sadržaju nisu klasni, jer oni odražavaju realne zakonitosti prirode, koji postoje nezavisno ne samo od individualne, nego i od društvene ljudske svesti. Zato u procesu razvoja ljudskog društva osnovne postavke ovih nauka, koje pravilno odražavaju objektivne zakone prirode ne odbacuju se, nego postaju sve tačnijim, razvijaju se dalje u vezi sa razvojem materijalne proizvodnje«.

Ako nije naučio da misli dijalektički, Kon je vrlo lepo naučio da pravi formalno-logičke sofizme i to izgleda da se naročito izveštio u zameni teze. Umesto da odgovori na pitanje kako i zašto prirodne nauke, kao posebna forma društvene svesti, u klasnom društvu ne nose klasni karakter, ili kako on kaže, ravnodušno se odnose prema klasama, Kon prelazi na tvrđenje da zakoni prirodnih nauka nisu klasni po svom sadržaju (kakvo otkriće?!) i da postoje nezavisno ne samo od individualne, nego i od društvene ljudske svesti (još genijalnije otkriće?!).

Kon ipak nije u stanju potpuno da negira poznate istoriske činjenice i u tom smislu on pronalazi sledeće »srećno rešenje«: »No, mada sama nauka (prirodna nauka — M. P.) je objektivno ravnodušna prema sudbini klasa, daleko od toga da su klase ravnodušne prema nauci i da one ne ostavljaju na nju bitan pečat«. Klase deluju na nauku o prirodi, prema Konu, na dva načina: 1) time što se po pravilu u klasnom društvu nauke nalaze u rukama vladajuće klase i 2) posredstvom filozofije.

Nesumnjivo da postoji razlika između prirodnih i društvenih nauka i filozofije, kako u predmetu tako i u metodi. Usled ove razlike i proizišla je uglavnom činjenica da su se prirodne nauke relativno ranije istoriski javile i izgradile od društvenih nauka. Zatim iz ove razlike proizilazi i ta činjenica da su vladajuće eksploatatorske klase manje osetljive prema istinama prirodnih nauka, na primer, prema geometriskim aksiomima, nego prema problemima i istinama iz društvenih nauka i filozofije, na primer da li je svet materijalan ili nije. Zbog toga, zbog veće osetljivosti vladajućih klasa prema problemima društvenih nauka, jer oni neposredno zadiru u njihove klasne interese, — zbog toga se u društvenim naukama više ispoljava klasni karakter. Ali pogrešno je iz toga izvući zaključak, kao što je to učinio Kon, da prirodne nauke ne nose sobom nužno klasni karakter u klasnom društvu, zato što svojim predmetom ne zadiru tako neposredno u interese vladajućih klasa.

Zaključak koji je učinio Kon dvostruko je pogrešan. Prvo, zato što je po Staljinovom šablonu sveo kategoriju klase i klasnosti na mrtvu šemu nečeg čisto ograničenog, negativnog, što se potpuno »likvidira i iščezava« sa datom bazom i nadgradnjom. Kon, zajedno, sa Staljinom i drugim sovjetskim filozofima, potpuno je revidirao dijalektičko, marksističko shvatanje uloge i značaja vladajućih klasa u istoriji u fazi kada one istupaju revolucionarno ili relativno napredno. On ignoriše davno utvrđenu činjenicu da su pretstavnici vladajućih klasa u fazi kad su one bile napredne, snažno pokretali napred ne samo prirodne nego i društvene nauke, filozofiju, umetnost, kulturu uopšte jednog naroda i često i čitavog čovečanstva. Zar Demokrit, Aristotel, Teofrast, Epikur u staroj Grčkoj, Bekon, Dekart, Lajbnic i Njutn u buržoaskom periodu nisu bili ideološki pretstavnici vladajućih klasa i zar njihova nauka i filozofija nisu bile, između ostalog, uslovljene i određene njihovom klasnom pripadnošću? No, ono što su dali svome društvu i čovečanstvu uopšte, toliko je veliko da prevazilazi klasni karakter njihovog dela i granicu njihove epohe i postaje opštečovečanskom svojinom svojim pozitivnim revolucionarnim sadržajem, kako u prirodnim naukama tako i u filozofiji.

Druga pogreška je u tome što je Kon istoriski i metodološki odvojio prirodne nauke od filozofije. Istina on kaže: »Opšte je poznato, da svaka pozitivna nauka sadrži ne samo empiriski materijal, već i stvara izvesne opšte zaključke, ima svoju metodologiju, koja se osniva na određenom naučnom pogledu na svet, tj. na filozofiji«. Ali, ova opšte poznata istina, koju navodi Kon, dokazuje samo suprotno od onoga što on tvrdi. Naime, dokazuje to da se prirodne nauke i filozofija, kako u njihovom istoriskom razvoju tako i u metodološkom odnosu, ne mogu tako odvojiti, ako ne želimo prirodne nauke da svedemo na golu empiriju i prostu eksperimentaciju. A to dalje znači da se u odnosu »dvostruko partijne« filozofije (Konov izraz) i prirodnih nauka ne radi samo o nekom naknadnom, posrednom uticaju prve na drugu, nego o dubokom prožimanju prirodnih nauka i filozofije u istoriskom i metotološkom smislu. Ovo utoliko pre, što istoriski posmatrajući, često je jedna ista ličnost ujedinjavala u sebi i filozofa i prirodnjaka. To je naročito karakteristično za antičko doba.

Nije nikakvo čudo što su se sovjetski filozofi na čelu sa Staljinom srozali i ovde u revizionizam vulgarizujući marksistička shvatanja o bazi i nadgradnji, o klasama, itd. U nedostatku žive stvaralačke marksističke nauke, sovjetskim filozofima nije preostalo ništa drugo nego da se skolastički bave pitanjima gde u šemi, koju zovu marksizam, treba staviti ovu ili onu apstraktno shvaćenu kategoriju, ne prezajući pritom i od najobičnijih sofizama. Posebno, ovaj skroz jednostran, negativan, nihilistički stav prema klasama i klasnosti, prema ulozi i značaju vladajućih klasa u istoriji, u fazi njihove revolucionarnosti ili relativne naprednosti, ima i taj smisao, jer treba da posluži za stvaranje što većeg jaza između klasne epohe i sovjetskog društva ne bi li se nekako i na taj način prikrila eksploatatorska suština u novom obliku državnog kapitalizma u Sovjetskom Savezu i od sovjetskog društva načinila večita apsolutna harmonija, oslobođena od svakog klasnog zaostatka starog društva.

Kako doći do strane knjige?

Čitajući »Kratke vesti iz inostranstva« u »Književnim novinama« čini nam se da stojimo pred izlogom delikatesne radnje sa mezelucima i slatkišima potpuno nedostupnim običnim smrtnima (čitaocima »Književnih novina«). Mislim na beleške o novitetima na inostranom knjižnom tržištu. I nije samo reč o rubrici beležaka u K. N. i nije samo u pitanju želja čitaoca K. N. da prelista poneku najnoviju ediciju Flamariona, Makmilana i Oksford Juniverziti Pres-a. Jer ima i drugih stvari kojih smo željni a kojih se za sada moramo odreći, jer u našem »budžetu« često nema predviđenih sredstava za njih. Strpićemo se. Dočekaćemo i banane i ćeten-alvu, i letnje, prolećnje, zimske štofove; biće i stranih knjiga i časopisa po knjižarama i kioscima...

Ali ima nešto drugo. Ako je danas još nemoguće da se širi krug čitalaca snabde stranom knjigom (novom!), onda je još uvek moguće i neophodno da se strana knjiga učini pristupačnom bar izvesnom krugu profesionalno zainteresovanih.

Izdavačka preduzeća kod nas nisu u stanju da našoj čitalačkoj publici pruže ono iz savremene svetske književnosti što je u njoj najbolje i što je za nas najznačajnije i najzanimljivije. Redakcioni kolegiji naših izdavačkih preduzeća ili tapkaju u mestu, ili hodaju utabanim stazama bibliografski stoput registrovane i ocenjene klasike, ili pak na dohvat uzimaju nešto iz novije inostrane književnosti do čega su slučajno došli.

Ovu zjapeću prazninu samo u izvesnoj meri popunjavaju strane čitaonice u našim glavnim gradovima. Jedno, što ih je samo tri — engleska, francuska i američka, a drugo što njihov asortiman ne odgovara u potpunosti našim zahtevima i ne može da podmiri potrebe prevodilačke i izdavačke delatnosti u nas.

U ovakvoj situaciji ako se izdavač prihvati prevođenja i izdavanja nekog novog inostranog dela nije nikada siguran da li je odabrao pisca i delo koji pretstavljaju najviši domet savremenog književnog stvaranja u dotičnoj zemlji.

Prema tome, postoji nasušna potreba kod izdavačkih preduzeća i uopšte kod ljudi koji na tom poslu rade za najširim izborom strane knjige i stranih časopisa i bibliografija.

Ima li rešenja za ovo pitanje? Mišljenja smo da ima. Rešenje je da se osnuje knjižara strane knjige. Da se osnuje nezavisno od svih postojećih okvira (navodno Jugoslovenska knjiga pretstavlja takav neki okvir) za ovaj posao! Ona treba da raspolaže sa ograničenim brojem primeraka pojedinih knjiga, ali sa što većim brojem edicija. A treba da raspolaže i časopisima i svežim bibliografskim putokazima. U sastavu knjižare zgodno je da postoji i poveći salon za »prelistavanje« knjiga. Knjige, nabavljene »za suvo zlato« (devize — na bazi »remitende« — neka vrsta komisione prodaje) — treba da se prodaju po cenama koje u potpunosti pokrivaju devizne i ostale izdatke. Neka pojedine knjige staju i po 2.000, 3.000 pa i 5.000 dinara. To za izdavača ne pretstavlja naročito opterećenje. Uostalom, nije redak slučaj da je izdavač primoran nekom privatnom licu da plati po 2.000—3.000 pa i više dinara samo »za poslugu« (s tim da se knjiga po izvršenom prevodu vrati) i tome slično — jer nema drugog izlaza, jer se radi o knjizi koja je ušla u plan, koja je dobra i koja se ne može drukčije nabaviti.

Osnivanjem jedne takve knjižare verovatno iskrsavaju mnogi problemi (pitanje »nabavljača« i dr.) i ona ne bi otprve funkcionisala baš kako treba, ali bi svakako pretstavljala most preko kojega bi se naši izdavači iskobeljali iz magle u kojoj se manje-više nalaze, pa bi se pred njihovim očima otvorili široki vidici u svima pravcima književnog stvaranja drugih naroda.

A. STANČIĆ

CIRIL KOSMAČ

DEDA JE USAHNUO

Pritisnula ciča zima.

A sad zamislite da usred najžešće zime iznenada zasija u mračnu prodolinu pravo, sjajno i toplo letnje sunce — a zatim ga prekrije taman oblak. Toplina još ostaje, a svetla nema više. Tako je bilo kod nas, kad je posle tri godine vojničke službe naš otac prvi put došao na otsustvo.

Već je bio mrak. Sedeli smo u kuhinji oko ognjišta i zobali pasulj, onaj debeli pasulj koji kod nas nazivaju očev pasulj ili žoharac. Svi smo bili zaneti jelom, zato nismo ni čuli korake u tremu. Iznenada je mama kriknula. Digli smo glave i ugledali na pragu kuhinje nepoznatog vojnika koji se toplo osmehivao.

France!... kliknula je mama i stisla se uz njega.

Oče! Oče! Oče!... dipili smo ja i starija sestra i jurnuli iz zakutka. Otac nas je podigao i prodrmusao, poškakljao nas crnim brčima, opet postavio na tle i pošao prema ognjištu k dvojici najmlađih. Trogodišnjoj sestrici samo su navirale suze, a braco je udario u plač kad je »taj vojnik« zagrlio mamu. Utešili smo ih i svi presretni objašnjavali da je taj vojnik otac, otac, otac. Sestrica se ubrzo pomirila s tim i pošla k njemu, a bracu nije bilo moguće istrgnuti iz maminog naručja. Otac je seo na drva Svi smo se šćućurili oko njega i srećno se grejali u njegovoj blizini.

— Da, zaista, a šta je s ocem? — upitao je iznenada i ustao.

— U sobici je, u sobici je! — skočili smo svi na noge, uzeli oca za ruku i pošli s njim. Mama je skinula svetiljku sa zida i svetlila nam.

Deda je po svom starom običaju sedeo na tronošcu, pušio lulu i čekao da časovnik odbije osam, pa da ga navije i legne. Svom jedincu sinu tako se obradovao da je odložio lulu, ustao i uhvatio ga obema rukama.

— Dobro je što si došao... Dobro je... — rekao je veselim glasom, kao da mu se upravo ispunila skrivena želja.

— Samo za tri nedelje — kazao je otac.

— Samo za tri nedelje?... — ponovio je deda i zamislio se. Zatim je ponovo seo na tronožac, uzeo lulu u ruku i ponavljao više sam za sebe: Samo za tri nedelje?... Pa, dobro je... Dobro je što si došao, jer sad ću ja otići...

— Oče, šta to govorite! — prekorno je rekla mama.

— Znam šta govorim! — podigao je glas deda. Moja ura se približava — dodao je svečano.

Zazeblo me pri duši, jer sam tek sada razumeo značaj njegovih reči i verovao sam tim rečima, kao što sam dedi uvek sve verovao.

Da li vas nešto boli? — zabrinuto je pitao otac.

— Ništa — odgovorio je deda mašući glavom. Mene nikad ništa nije bolelo! — rekao je s neprikrivenim ponosom. Zatim je dvaput povukao iz lule i mirno kazao: »Sahnem .«

U zanosu sam ga posmatrao. Petrolejka, koju je mama još uvek držala u ruci i sad je, bogzna zašto, podigla naviše, osvetljavala ga je sa strane. Video sam ga potpuno drukčijeg, i kao da zaista sahne. Ruka, koja je držala lulu bila je nekako mrka, slična suvom drvetu, glava koščata, tvrda, skoro nepomična, samo su mu na slepoočnicama kucale plavkaste žile.

Vratili smo se u kuhinju. Još je bilo sunca nad nama, ali prekrito tamnim oblakom.

Deda je svako jutro ustajao u tri, leti i zimi. A nekoliko dana pre isteka očevog otsustva nije se više po kući čulo njegovo glasno čavrljanje. Čim se mama u šest digla, ušla je k njemu. Odmah se vratila i rekla ocu da deda leži i kaže da će »otići«. I otac se odmah digao. Iskobeljao sam se iz postelje, odskakutao za njim i zastao na pragu

— Poslaću po lekara — govorio je otac dedi. I već sam bio na vrh prstiju da na prvi očev mig skočim u Pekni dom po zločestog Mađara Ali deda je odmahnuo glavom i slabim, ali odlučnim glasom rekao:

»Lekar me još nikad nije video pa neće ni sada. Po gospodina pošalji!...«

Obuo sam se i pošao po gospodina Jurio sam na brežuljak i pošteno se oznojio dok sam stigao do župnog dvora. Pokucao sam, pokucao po drugi i po treći put, a kako se niko nije odazvao, obesio sam se na ogromnu željeznu kvaku i otisnuo teška vrata Preda mnom se razjapio poznati, dugi sumračni, popločani trem. Zatvorio sam vrata i bojažljivo zastao. Iz kuhinje, koja je bila na drugom kraju grmio je ljutit bas gospodina župnika i oštro praskanje zločeste kuvarice. »Tuku se« — uzdrhtao sam, jer sam znao da je župnik pijanica i da se više puta tuče sa svojom pozamašnom Zanom, koja je na glavi imala trostruk koturač crne kose, kao pokojna carica Elizabeta, kojoj je onaj strašni Talijan, Luiđi Lukeni, zabio turpiju u leđa. Čekao sam i čekao da se otvore vrata. Bojao sam se župnika i Zane, a pogotovo sad, kad su sigurno oboje bili razjareni. Ali misao da bi deda u međuvremenu mogao da umre ohrabrila me. Junački sam koračao hodnikom i junački otvorio vrata od kuhinje. Zgranuo sam se i zastao kao ukopan. Župnik je stajao kod štednjaka. Na sebi je imao samo gaće i košulju. Grabio je Zanu, koja je takođe imala na sebi samo košulju, za duge, raspuštene kose i pritiskao je uza se, a Žana je divlje otresala glavom, grebala po vazduhu iskrivljenim prstima i siktala kao zmija:

— Svinja!... Svinja Svinja...

— H-h-hvaljen Isus! zastenjao sam od samog straha i obesio oči, jer mi je savest odmah dala na znanje da sam video nešto što nikako ne bi smeo videti.

Župnik je pustio kuvaricu koja je kriknula, obema rukama zgrabila raskopčanu košulju na snažnim grudima i tako divlje zdimila pored mene da me je srušila na pod. Kad sam se podigao, župnik je raskoračen stajao preda mnom i tiskao košulju u gaće. Bio sam tako začuđen i prestrašen da ni reči nisam mogao istisnuti iz sebe. Još nikada nisam video župnika bez mantije, zato sam sada kao omađijan buljio u prorez njegove raskopčane košulje, iza koje je navirala gusta, grgurava siva dlaka, slična strunji koja je kod kuće virila iz mog istrošenog đušeka.

— No, da nisi progutao jezik? — prasnuo je župnik tako da sam se lecnuo.

— Hvaljen Isus!... — ponovio sam.

— Na veke. A šta je novo?

— Ded će otići — zajecao sam.

— Kuda? — ljutito je zaurlao župnik i začuđeno izbuljio oči.

— Umreće...

— Umreti? — smirio se župnik. Da li je sam rekao da će umreti?

— Sa-am!... — opet sam zagrcao.

— E, onda će to biti tako. Andreja ne laže — potvrdio je župnik i polako, debelim prstima zakopčavao košulju na kosmatim grudima. Ti lepo pođi kući i kaži da ću odmah doći. Zatim je stupio korak bliže, palcem i kažiprstom uštinuo me za uvo, čvrsto kao kleštima, i pretećim glasom rekao: »Ako zucneš samo slovce o ovom što si video u ovoj kuhinji, gospod bog će te kazniti tako gnusnom bolešću da će ti oči iskapati... nos će ti otpasti... i uši ... ukratko, živ ćeš sagnjiti...«

— Ne, neću ne! Neću zucnuti!... — ubeđivao sam ga suznih očiju.

— No, sad idi — rekao je župnik i pustio me.

Pred župnim dvorom sam odahnuo, obrisao suze i duboko zahvatio hladni vazduh. Zatim sam odlučio da o tome što sam video ne smem ni misliti i sjurio sam se po strmom klancu u dolinu.

Župnik je zaista uskoro došao. Svi smo se povukli iz sobe da bi deda mogao da se ispovedi. Dok smo ćutke sedeli u kuhinji, primetili smo da nema mlađeg brace. Počeli smo da ga tražimo na sve strane, i još pre no što smo ga našli, pozvao nas je crkvenjak Štefe natrag u sobicu. Klekli smo kod vrata dedine sobe, sagnuli glave i slušali jednolične župnikove latinske molitve. Klečao sam pored mame i u nekoliko mahova primetio da rukom daje čudne znake. Osvrnuo sam se i ugledao bracinu kudravu, crnu glavu, koja je između ogromnih župnikovih čizama virila ispod dedove postelje. Mama je stavila prst na usta, braco je razumeo i slušao: nepomično i ćutke ostao je tako na sve četiri.

Kad je župnik vršio svoj posao, nije se više brinuo o dedi. Seo je za sto, pojeo dva pržena jaja, jedina koja smo imali u kući, jer su nam vojnici već odavno pokrali skoro sve kokoške. Gledao sam ga iz trema. Još sam ga se bojao, ali poštovao ga nisam više. Kad je pojeo, stavio je novac u džep i otišao.

Mama i otac prišli su dedi i pitali ga da li bi nešto jeo.

— Palentu od krompira«. — promrmljao je ded.

Mama mu je odmah pripremila tanjir zgnječenog krompira. Deda je hteo da se digne sopstvenom snagom, ali nje više nije bilo. Otac ga morao poduprеti i podvući mu jastuk ispod leđa. Bio je veoma dug i tanak. Drhtavom rukom polako je dizao drvenu kašiku ustima. Glava bi mu se s vremena na vreme opustila kao da mu je vrat omekšao. Oči su se sklapale. Sahnuo je. Čim je pojeo i čim ga otac opet namestio na krevet, on je zapitao:

— Francé, a koji je danas?

— Dvadeset i prvi januar.

— Aaa... tako... — promrmljao je deda. Sv. Neža će mi dakle otvoriti vrata u nebo...

— Oh, šta to govorite!... — rekao je otac i popravio mu pokrivač.

— No, no... sine... već... — uzdahnuo je i okrenuo se prema zidu. To su bile njegove poslednje reči. Još istog popodneva je usahnuo.

Mama i otac počeli su da pripremaju mrtvački odar, a ja sam opet morao na put. Sad sam tako jako udario u vrata župnog dvora, da mi je župnik ubrzo otvorio.

— Otišao je!... — zaplakao sam. I mama vas moli da zvonite u sva tri.

ZORAN MIŠIĆ

PANIKE I SNOVI

Ne znam da li će onaj sovjetski čovek, koga spominje Davičo u svojim »Marginalijama povodom jednog ljudskog sna«, ikada zapisati svoj strašni san o mrgodnoj sfingi s brkovezom i o njenim paničnim zagonetkama. Jer nije on jedini koga su u snu pohodila »grozna priviđenja i košmarske slike«. Od Otkrovenja Jovanovog do Mišoa, od Danteovog do Remboovog pakla sanja pesnik svake noći svoj košmarski san i hrve se sa mrgodnim sfingama koje će se već sutra zvati Atila, Filip II, Velika inkvizicija, baron Nisanžen, Mathauzen, Jasenovac, čovek s brkovezom ili hidrogenska bomba. Da pobegne od njih, od tih groznih priviđenja i košmarskih slika? Da zaboravi na njih? Sutra će ga opet pohoditi. Ne postoji taj bunker od armiranog betona koji pesnika može da odbrani od snova koji su java. Pred javom Atile bežale su vojske. Pesnik neće pobeći od svojih snova. Štokholmski golubovi mira proneli su još jednom paniku svetom. Pesnik ne zna za paniku. On stoji, budan i u snu, oči u oči pred svojim ponoćnim gostom, da nikad više ne zaboravi njegov lik, da bi upamtio njegov krik i da bi ga ponovio. Jer mrak je pesnikova java, preteće senke lutaju kontinentima i morima, između njega i sunca nanizano je još jednom milion lobanja, i nanovo se čuje uzvik sa prozora koji nestaje, i taj krik odista treba ponoviti,

ponoviti ljudima jakim i naivnim,
zaglušiti krikom lažljive i grabežljive,
razoružati zlonamerne i ratoborne,
opomenuti bezbrižne i samopouzdane,
i prokazati ubice koji nadolaze
smeštajući topove u mirne domove.

Taj ponoćni gost, koji je nepozvan došao da pesniku otme san, da li je to onaj dugonogi pauk koji u mreži lovi svoju senku, ili mrav u vidu čoveka, ili mrgodna sfinga s brkovezom? Svejedno je koju je masku stavio na lice. Pred pesnikom se neće moći sakriti. Mogu se obmanjivati još godinama vojske i narodi od Albanije do Koreje da pauk nije pauk već mirna golubica i da Seul nije kosturnica mračna već porazom slavna. Pesnika neće niko obmanuti. Ako je pesnik.

Sanja pesnik svoj nemirni vekovni san koji remeti snove, san o javi koja se podigla da uništi snove. Hrve se po svu noć sa svojim nezvanim gostom i njegovim paničnim zagonetkama. Bori se i pobeđuje. Njegove pobede, to su odgonetke koje se zovu Gojini »Kapričosi«, Remboov »Boravak u paklu«, Lotreamonova »Maldororova pevanja«, Goranova »Jama«. Odgonetke svih paničnih priviđenja s brkovezima, paukovim mrežama i podrumima koji tonu sve dublje pod vlažne zidove.

Da li će Davičov saputnik, sovjetski čovek, ikada zapisati svoj san? Da li će naći odgonetku: šta je to od njega tražila, jedne noći negde u Jugoslaviji, mrgodna sfinga s brkovezom? Prepisujem njegov odgovor:

— Zaboravljajte, dragi prijatelju, zaboravljajte! Šta se može! Ponekad je dobro, znate, zaboraviti. Svi to kažu. Dobro je zaboraviti. Sve.

* * *

U pravu je pisac članka »Za poeziju naše današnjice«: teško da je panika ikada rađala umetnost. Davičov saputnik, sovjetski čovek, neće zapisati svoj san. Pobegao je u paničnom strahu od njega koji je bio nagoveštaj jave, pobegao u san o javi koje nema, koji je zaborav i uteha u krilu toplih »veštačkih rajeva«. A ako bude još kojiput sanjao čoveka s brkovezom (jer snovi se ne mogu po volji naviti i ne otkucavaju uvek u iste sate kad i časovnik s Kremlja), sigurno je da to neće više nikom pričati.

Zaboravljajte, dragi prijatelji, zaboravljajte! Drugi će zatočenici jave, oni koje je Rembo nazvao groznim tražiocima i koji ne znaju za paniku brkoveza, zapisati vaš san. San koji će biti pesnikov optužujem u lice svih sejača panike, koji će biti negacija panike. San koji će biti Seul prinet na žrtvu lažnim bogovima, Lenjinov grob oskrnavljen na gubernatorskom piru, iredentistička galama za funtom mesa na Soči, crne seobe na rumunskoj granici. San o čoveku kome su ratoborni žuti mravi oteli snove, razvejali ih po svim tridesetosmim uporednicima od Vladivostoka do Barcelone, i opleli ih panikama što ih već vekovima neumorno pletu dugonogi pauci i mrgodne sfinge s brkovezima ili bez njih. San koji će pomoći čoveku da preotme nibelunzima svoje snove i da ih pretvori u javu.

* * *

Znam: ima i drugih snova o čoveku i beskraju, pauku i mravu:

Pogledaj tu lepotu sveta!
Sjajem protkane i grane i trave,
vetar guče.
Zdravo beskraju, čoveče i mrave!
Zdravo, pauče!

Znam za snove koje na svojim krilima nosi Šelijev oblak što prodire kroz šupljine okeana i obala i večito se menja, ali nikad ne umire; znam za čarobne metamorfoze Milosavljevićevih platana i razdragane igre svetlosti na njegovim dubrovačkim temperama; znam za bistre Petrarkine izvore, i Debisijeve vodopade zvukova, i Vitmenove vlati trave. Snovi koji su pesma o lepoti sveta, »nestrpljivi ljudski san o sreći«, svedočanstvo pesnikovo o jurišu na nebo, pozdrav Komuni, ponoćni zvuci Internacionale na jugoslovenskim radio talasima.

Ali ne razumem pitanje:

— Kako se beskraj, i čovek, mrav i pauk mogu i drugačije videti?

Znam, ponekad pesnik »obnevidi od lepote«. Ali jedno je obnevideti, drugo je žmuriti. Kako se mogu ne videti pogažene trave i pokidane grane i vetar koji je već godinu dana prestao da guče nad Korejom svoju pesmu o lepoti sveta, osim ako čovek ne zažmuri i ne sakrije se u toplo sklonište »veštačkog raja«, kao onaj Davičov saputnik? Kako se može voleti beskraj i čovek, pauk i mrav ako se zaboravi san o čoveku mrgodnoj sfingi koja survava crne zvezde bombi na ljude, ako se ne ponovi krik sa prozora koji nestaje, ako se ne upamti lik pauka koji je svojom senkom zamračio »prastare kristalne sudove svetlosti«? Kako bi pesnik mogao pisati pozdrave Komuni da je, kao onaj sovjetski čovek, ustuknuo u paničnom strahu pred svojim ponoćnim gostom? Kako da zaboravi svoj san u ovoj noći koja je java čoveka, njegova rana i njegov krik za danom koji će biti samo dan?

— Zaboravljajte, zaboravljajte! Ponekad je dobro zaboraviti. Svi to kažu. Dobro je zaboraviti. Sve.

Ili, ako baš hoćete, pevajte o zaljubljenom mladiću na sastanku s djevojkom. O perecama. O ružama:

Cvate ruža,
divlja ruža,
šipku mati.

Kad ćeš mila,
kad ćeš brati
bijelih ruža,
pa ih meni,
djevo, dati?

* * *

Preda mnom nije karta neviđenih lepota domovine. Poznajem je i bez karte. Nije onakva kakvu su je na svojim anzihtskartama ucrtali pesnici koji misle da su realisti, iako je »baš sve na toj šarenoj slici tačno označeno. I lepota«. I ne očekujem da ću za dugo vremena dobiti automobil.

Preda mnom je komplet »Književnih novina«. Ili »Nin«. Ili, ako hoćete, poslednji, martovski broj časopisa »Republika«. Velika anzihtskarta neviđenih lepota. Sve je na toj šarenoj slici stihovima naznačeno. I ruže i bagremovi i ovce i zelene livade i more, draga i on, pesnik na sastanku s djevojkom. Cvate ruža, divlja ruža, šipku mati, čobani se načobanili pa pjevaju od jutra do večeri, na zelenoj livadi dječak svira pjesmu o vilama, a vile kolo vode, dimnjak je pružio glavicu na krovu i metnuo kapicu, na polovini dvaestog veka nekud je minula jedna žena, naizgled ništa, samo pesnik još uvek ulicom skita kao i obično, sasvim sam. Zimski crteži, prolećna skerca, letnji akvareli, jesenji pejzaži. Obnevidećemo od lepote. Zar se mogu čovek i beskraj, pauk i mrav, ruža i šipak i drugačije videti, kada smo svi mi dobili nalog: poeziju naše današnjice!

Doskora je poezija naše današnjice bila hitam u zadružni dom, druže žar ti je teška glina, brigadirka peva za traktorom, vagoneti, vagoneti, sve su linije horizontalne. A onda se umešao takozvani unutrašnji život. Pesnik je postao intiman. Ruže nisu više morale da obligatno cvetaju oko zadružnog doma ili omladinske pruge, već su mogle da se stave u vazu, recimo, na prozoru drage. Ali su i dalje ostale ruže od papira, odgajene u staklenoj bašti pesnikove panike pred životom dekoracije i kulise »veštačkog raja«, u koji se pesnik sakrio da zaboravi ružne snove o paucima, brkovezima i podrumima koji tonu u noć.

Daleko je od mene pomisao da se ljudima uskrate ruže. Dovoljno sam se već zalagao za žuborenje potoka da bih morao da to nanovo činim za ruže. Ali ne vidim zašto bi pesnik trebalo da zaboravi da su i ruže trnovite, zašto bi trebalo kriti od sveta da su nas katkad i ruže ranile. Odnekud su mi došli u sećanje ovi stihovi, doduše dosta prosečni:

On n'a droit que sur les choses
Pour lesquelles on a souffert;
Nul ne connaît le prix des roses
S'il n'a, sous leur feuillage vert

Déchiré sa chair aux épines. . .[1]

Ja znam: ima na našim poetskim anzihtskartama neviđenih lepota i poneki trag krvi. Poneki trn od ruža na dlanu nespretnog pesnika. Poneki crven trag da ne bi pesma ostala crnobela. Sitne, male boljkice koje se brzo zaleče. Ponekad nas provedu i grobljima, ratištem i krematorijima i vodič pokaže na peći: sedamsto lešina dnevno. Sedamnaest tona kose. Zašto nas sve to ipak ne uzbuđuje? Jer su to stihovi bez istinskih ljudskih strasti. Iza svega toga ne vidimo integralnu ličnost pesnikovu, smelog i uvek budnog istraživača koji duboko u sebi nosi sve protivrečnosti svoje epohe, koji ne strepi da ponire u vrtloge gde se paukove senke prepliću sa čarolijom prastarih kristalnih sudova svetlosti. Jer sve su to stidljivi zapisi na marginama života, na periferiji ljudske duše, ucrtani staračkom rukom panikom razrivene i onemoćale svesti. Iza svega toga krije se mlaka i ustajala krv malograđanina koji stihove, kao i život, izgovara četvrtinom svoga daha, da se ne bi premorio i probudio oko sebe misli i panike tolikih zagonetnih i predubokih voda; to više nije trska koja misli već drema nad bezbednim, toplim plićakom, grickajući sanjivo svoj stihovani licitarski kolač. Jer poezija, to nije šarena anzihtskarta »neviđenih lepota«, makar i okrvavljena, to nije album prigodnih tema, makar bile teme pisane i u molskoj lestvici. To nisu »nedeljne šetnje malograđanina, koji odaje svoje detinje čuđenje što kukavica leže jaja u tuđa gnezda, što je namena suza ta da održavaju vlažnom površinu oka i koji najzad uz sveštenu jezu deklamuju svojoj deci Klopštokovu »Prolećnu odu«[2], makar se ta oda, savremenim jezikom »realizma« rečeno, zvala i pjesma štafeta koja putuje od srca do kometa. Savremena prirodna nauka, pisali su Marks i Engels, »koja je u vezi sa modernom industrijom revolucionisala čitavu prirodu, pored ostalih detinjarija dokrajčila je i detinjasto ponašanje čoveka prema prirodi«. Prošlo je ravno sto i jedna godina otkada su napisani ovi redovi. Otada nam je savremena nauka poklonila, zajedno sa televizijom i streptomicinom, i krematorijume, vodonične bombe i bazuke i dokrajčila još mnoge detinjaste iluzije, koje Marks i Engels i ne spominju. Moderne mašine davno su već »preorale lenjivu seosku privredu Bavarske«, pa su preorale i pirinčana polja Koreje tako naučno i temeljito, da nije ostalo ni grane ni trave da se blistaju, ni vetra da im guče, ni pauka, ni mrava ni čoveka da se dive beskraju i neviđenim lepotama. Pa ipak, još se uvek pišu stihovi nalik na one »blesave seljačke idile« i buncanja o prirodi«, koja citiraju Marks i Engels:

Prirodo, slatka, sveta,
daj da pođem tvojim tragom

i još uvek ima ljudi koji tvrde, poput G. Fr. Daumera, da »nije nipošto na korist obrazovanja, napretka i ljudske sreće« da »takve stvari iziđu iz mode«.

Ne, panika nije nikada rađala umetnost. Ali je panika od panike uvek rađala paniku. Panika pred životom rađa paniku pred umetnošću. Kakva su to »grozna priviđenja i košmarske slike« o paucima i mravima, koje pesnik sanja? Dajte mu kartu neviđenih lepota i neka ode u prirodu da svira u pastirsku frulu. Neka peva o ružama, o ženi koja je, naizgled ništa, samo prošla, o čobanima i vilama, o čemu god hoće, samo neka ne širi paniku. Jer Balkansko je poluostrvo, kao što znamo iz »Nina«, daleki arhipelag, a mi ostrvo u njemu toliko bezbedno i udaljeno od trideset osmog uporednika da paukova senka do nas ne dopire, i šta tu onda pesnik sanja košmarske snove kada se Evropa, zainat Dragiši Stanojeviću, koji je krajem prošlog veka tvrdio suprotno, srećom još uvek završava na beogradskoj đumrukani ,inače bi nas zahvatila zapadnjačka reka i srce bi nam otišlo u pete, a naša literatura dođavola, to jest pravo u naručje Salvadoru Daliju. Kakva divna logika! Kažu da u ludilu ima ponekad logike. Ali može li se od panike tražiti da bude logična? Da smo slušali logiku panike i, uz zvuke pastirske frule, nastavili da oremo bez modernih mašina našu lenjivu seosku privredu, već bi se poodavno na beogradskoj đumrukani nastanila mrgodna sfinga s brkovezom, i Dragišu Stanojevića potomstvo bi doista demantovalo. Mi smo izabrali drugu logiku. Gledamo sfingu oči u oči, bez panike, i ne strepimo da dešifrujemo mračan i panični smisao njenih zagonetki. Mi nismo poslušali savet onog sovjetskog čoveka: zaboravljajte, zaboravljajte! i ne uspavljujemo se u toplom krilu dremljive prirode. Ne trebaju nam »veštački rajevi« i anzihtskarte »neviđenih lepota« da bismo zemlju i ljude naoružali mudrošću i logikom. Mi znamo, zajedno sa Vitmenom, da je pesnik nespokojan i da i druge unespokojava. Ali se ne plašimo pesnikovog nespokoja. I njegov je nespokoj pokretačka snaga istorije. Boje ga se samo oni koji u dubini duše ne veruju u životnu snagu svoga naroda.

---

[1] Čoveku pripadaju samo one stvari zbog kojih je propatio; niko neće saznati koliko vrede ruže, ako nije pod njihovim zelenim lišćem ozledio kožu kakvim trnom... (Rober de Monteskju: »Lepe ruže«).

[2] K. Marks i F. Engels povodom knjige G. Fr. Daumera: »Religija novoga veka«, 1850.

Sreća

Zarobljenu nosim u oluji sreću
Oluja na ivici grada
Oluja u bašti gde lišće pada

Da je nosim preko okeana?
Preko santi leda, ekvatorskih bura
preko oštrva koralskih gde tišina spava?
Preko visova što sunce ne zagreva?

Ova je sreća moja krv i sva je od moga tkiva
U meni je
i gine sa mnom
Ili je sa mnom živa

Dušanka **RADAK**

NEKOLIKO PITANJA POSLIJE JEDNOG ČLANKA

Piše:

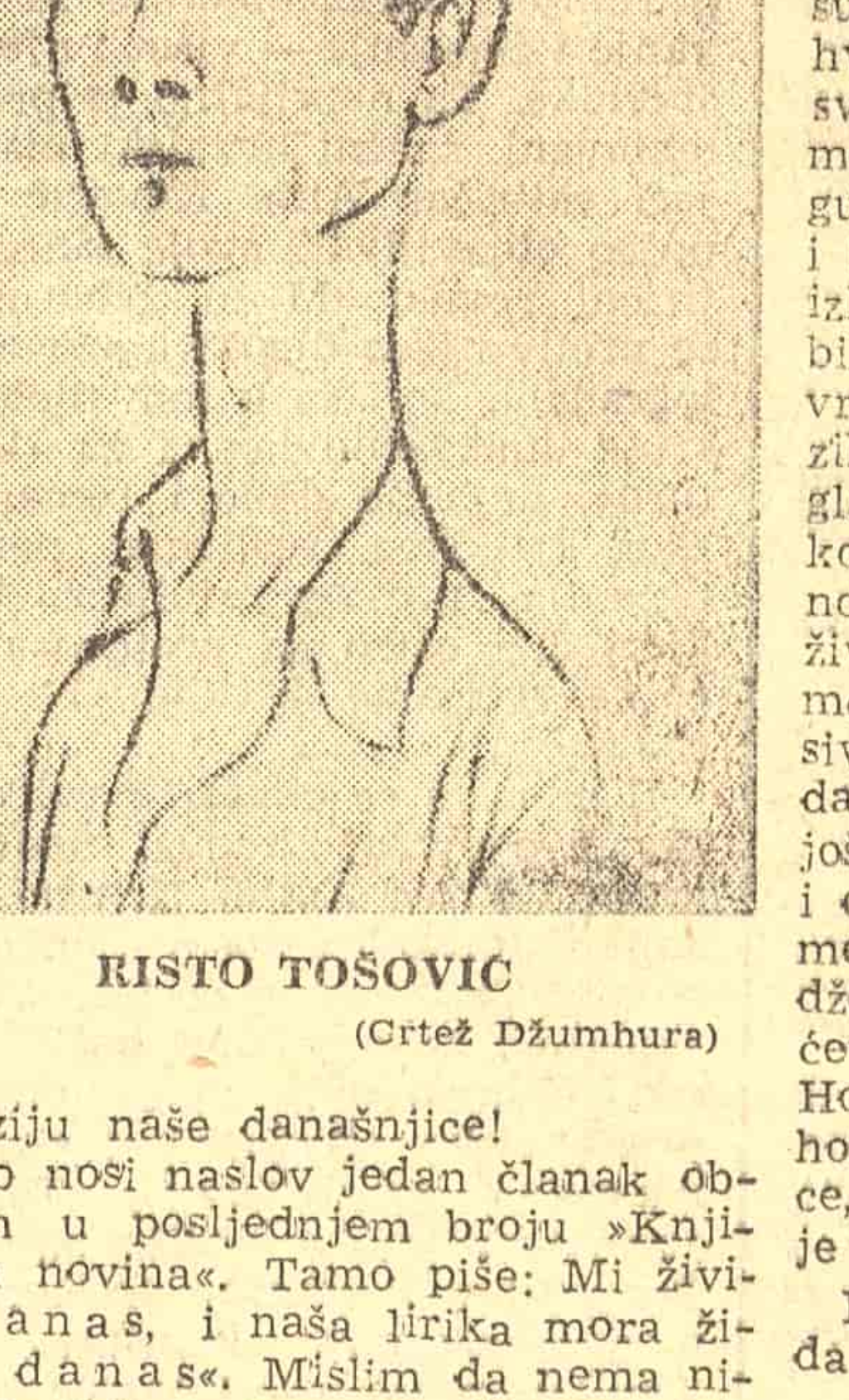

RISTO TOŠOVIĆ
(Crtež Džumhura)

Poeziju naše današnjice!

Tako nosi naslov jedan članak objavljen u posljednjem broju »Književnih novina«. Tamo piše: Mi živimo danas, i naša lirika mora živeti i danas«. Mislim da nema nikoga ko bi mogao osporiti ovu istinu, tačnu i ubjedljivu, ali, nažalost, mnogim generacijama već dobro poznatu. Pa, ipak, autoru članka treba aplaudirati. Ako ne zbog originalnosti, a ono bar zbog toga što je vrškom svoga pera dotakao jedan od najosetljivijih problema naše savremene poezije. Jer (bez pretenzija na originalnost!) kroz savremenost poezija je uvijek dubokim i razgranatim korjenima urastala u život svoga doba, a istovremeno i kidala stege njegove. A trajanje poezije, svježina i mladost toga trajanja u budućnosti, uvijek su imali svoje izvore u današnjici: sa kolikom je poetskom strašću i smjelošću pjesnik uranjao u nepoznate dubine svoga vremena. Pa ipak to ne znači uvijek da će današnjica odmah takvog pjesnika obdariti lovorom, da će ga čak obdariti i onom najpotrebnijom i nužnom pažnjom. Treba dozvoliti i tu pretpostavku da jednoga pjesnika njegovi savremenici neće uvijek razumjeti iz prostog razloga što ga neće moći da razumiju, ne zbog toga što je suviše otišao naprijed, u budućnost, već naprotiv baš zbog toga što je i suviše u ovome našem danas. Jer jedno vrijeme, koje je kao ovo naše tako raznovrsno i isprepletano protivrječnostima, prebogato doživljajima i mogućnostima, nije moguće samo iscrpsti jednim zvukom, jednom bojom ili jednom vrstom riječi.

Dakle, svi smo za takvu poeziju koja bi svim svojim strastima bila — danas. Svi smo dakle za poeziju naše današnjice! Ali za kakvu i za koju poeziju današnjice?

Autor pomenutog članka, doduše, daje i jedan očigledan primjer te poezije, prethodno isključivši iz te poezije i prilijepivši etiketu antihumanizma na sve ono što izlazi iz okvira toga njegovog školskog primjera. Tačno je da je ljepota svuda pred nama, da nam ona prosto bode oči. Ali zašto za isključivi obrazac ljepote, koja je sveobuhvatna i mnogostrana kao i sam život, proglašavati samo ono što se meni sviđa? Ili, zašto taj život, sa svim njegovim ljepotama, koje ga čine sveobuhvatnim svoditi na jednu usku školsku isključivost kada nam tendencije ljudskog progresa svakodnevno otkrivaju ogromne i zaslijepljujuće širine ljudskoga duha? Zar takva isključivost nije jedna vrsta antihumanizma?

Dobro je tražiti uvijek i u svim prilikama izvjesnost. Ali do te izvjesnosti nećemo moći doći samo jednim puteljkom koji nam »isključivost« propisuje. Nećemo moći iz prostog razloga što je život mnogo širi nego što su oni skučeni vidici koje naš pogled hvata sa toga jedinog puteljka. Sasvim je jasno da će u tom slučaju moćni glas našeg vremena ostati prigušen u sivim maglama jednoličnosti i bezbojnosti kao nešto što je sasvim izlišno i suvišno, kao nešto što nije bilo ni potrebno, pa ga je zbog toga vrijeme svojom neumoljivošću pregazilo. I desiće se, ako poslušamo te glasove koji propisuju, da se svi mi koji smo »dobili nalog: naša stvarnost, naša istorija i revolucija, naš život« nađemo jednoga dana na tome starome prašljivom i izrovanom, sivom i jednoličnom putu, ali negdje daleko iza leđa te »naše stvarnosti«, još sa pastirskim frulama u rukama i obučeni (smiješno za navike savremenog čovjeka) u Šantićeve starinske džemadane i šalvare i izlizane Dučićeve diplomatske sakoe i frakove. Hoćemo li se tada smjelo i sa osmjehom pozdraviti u ime naše današnjice, ili ćemo pognuti posramljeno svoje glave?

Možda će se tada neki šaljivdžija — da bi nas razveselio — sjetiti citata:

»A oblik, forma, to nije glavno. I ne treba se mučiti i trošiti svoje snage na traženje nečega što nije glavno. Sadržaj će nam odrediti i formu, pa ako bude nova i još neotkrivena, utoliko bolje, ako to ne bude, opet dobro, jer: glavno je sadržaj. A sadržaja smo puni, samo ga treba kazati.« (Podvukao R. T.).

Eto, kako lako »marksista« može da zaroni u idealističke vode, i da se oklizne i na takvim abecednim pitanjima estetike kao što je odnos forme i sadržine. Ali, ostavimo to filozofima. Oni će moći, bez velikih napora, da preporuče lektiru iz koje se sve to može vrlo lako naučiti. Mene više interesuju pitanja. A posljednja rečenica navedenog citata prosto obavezuje: pitaj! Da je ponovim: »A sadržaja smo puni, samo ga treba kazati«. Ova bi rečenica, čini mi se, bila sasvim na svom mjestu samo da nema ono samo, i ono treba, i ono kazati! Sve bi izgleda bilo u redu. Sadržaj imamo, izraz će doći sam od sebe tj. pašće nam s neba kao pečena kokoška. I poezija je prema tome tu. Zašto onda tragati za nečim što nije glavno, za nečim što se samo po sebi razumije, što pada s neba kao pečena kokoška! Ali, (opet pitanje!) šta ćemo sa onim samo, i sa onim treba, i sa onim kazati? Izgleda da su se te tri obične riječi najedanput pretvorile u teško razdriješljivi poetski gordijev čvor koji kao ogroman znak pitanja stoji pred našim savremenim pjesnikom. Jer sadržaj imamo, potrebno je pružiti samo ruke i pregrštima zagrabiti ljepote našega života, ali kako to kazati! Eto, tu počinju naši nemiri, tu počinju naša pitanja, tu počinju naše razlike. Jer vjetar je već davno prestao da »guče« na uho ushićenog pjesnika koji gleda u zvijezde. Putujući kroz svijet on (vjetar) do njegovog srca donosi nove zvukove, nove ritmove i nagovještaje novih riječi. A te nove ritmove, i te nove zvukove, i te nove riječi treba otkriti u zagonetno lijepim i neistraženim prerijama našega vremena. Treba ih samo otkriti, i samo kazati! I ništa više!

LICE I NALIČJE

BLISTAV PRIMER BIROKRATSKOG ODNOSA

Prisustvovao sam pre neki dan zboru rezervnih oficira u prostorijama Vojnog otseka I rejona. Pred malenim skupom govorio je jedan poručnik, crnomanjast, srednjeg rasta, objašnjavajući značaj tih sastanaka i potrebu stalnog prikupljanja i proveravanja podataka koji se ubeležavaju u kartone njihove kartoteke. Govorio je i o nesavesnosti mnogih pojedinaca koji ne prijavljuju razne promene nastale u njihovom životu (promene zvanja, stana, mesta boravka i sl.) i iskreno izneo koliko takvi nepravilni i štetni postupci otežavaju vojnim otsecima obavljanje njihovih dužnosti i zadataka. Apelovao je, na kraju, na tačnost, urednost i svest rezervnih oficira. I sve se lepo svršilo. Sa još jednim oficirom, on je posle toga prozivao prisutne po azbučnom redu, a mi smo davali podatke. Slučajno sam prozvat ne od njega već od njegovog kolege (što je, na kraju krajeva, svejedno ali za kraj ove priče nije svejedno), pa, pošto se konstatovalo da su svi podaci u redu ali da još nisam dobio svoju vojnu knjižicu, sporazumeli smo se da je najbolje da dođem po nju istog dana ili sutradan posle 11 časova pre podne u sobu broj tri. Rekao sam mu da je meni, zbog mojih poslova, najzgodnije da dođem oko podne, a on mi je izričito odgovorio da je i njima to vreme najpogodnije, dodavši da to ipak bude najdalje do trinaest časova.

Otišao sam sutradan, popeo se na treći sprat i zakucao na vratima sobe broj tri. U hodniku, pred vratima, nikoga nije bilo. Ni publike, čak ni vojnika koji tu obično stoji. Ni žive duše. Iako na moje kucanje nisam dobio nikakav odgovor, ušao sam unutra i zatekao onog poručnika koji nam je dan pre govorio na zboru oficira. Stajao je sam pokraj stola sa kartonima i ovlaš listao prstima po njima kao da se igra. Na moj pozdrav nije ni odgovorio, nije me čak ni pogledao. Objasnio sam mu radi čega sam došao, a on hladno, mrzovoljno i suvereno na to reče:

— Legitimacije izdajemo samo od sedam do devet izjutra. Izvolite doći u to vreme.

— Ali meni je rečeno juče da je baš najzgodnije da dođem posle jedanaest časova i, evo, došao sam. Osim toga, spremam se za put, pa mi je nemoguće da ponovo dolazim.

— Ko vam je to rekao?

— Onaj oficir koji je juče, zajedno s vama, proveravao naše podatke.

— Ne znam ja šta vam je on rekao. Dođite sutra od sedam do devet. Sad ne možete da dobijete!

I nastavio je da se igra s kartonima, ravnodušno kao i pre. Mogao sam da stojim pred njim još čitavu večnost, — on me jednostavno nije više video. To što nisam došao po svojoj inicijativi za legitimaciju, to što nisam čak izabrao ni vreme po svojoj inicijativi već sam se prethodno dogovorio s njegovim vlastitim organom, to što sam se spremao za put i nisam više imao kad da dolazim, — sve se to njega ama baš ništa nije ticalo. Njegova birokratska duša se naslađivala čuvanjem nekakvog efemernog »reda« koji je on sam, po svojoj volji, propisao. A nad svim tim suvereno je triumfovala uboga misao da i on može prema nekome tamo da pokaže svoju »vlast«, i neka taj tamo neki zapamti jednom šta je »vlast«.

I, eto, taj se čovek usuđuje da govori drugome o redu, savesti i — svesti!

T. M.

— Kako u sva tri? — zauzeo se župnik. Zar tvoja mama ne zna da nam je rat odneo srednje i veliko?

— O, zna... — zagrcao sam.

Župnik se grohotom nasmejao a zatim me pozvao u kuhinju. Osećao sam se strahovito nelagodno, ali nisam se usuđivao da odbijem. I Zana me ljubazno primila. Posadila me za postavljenu trpezu, nalila mi veliku šolju bele kafe s kajmakom i odrezala mi veliki komad belog hleba. Sve mi se to gadilo, a ipak sam se savladao i zagrizao hleb.

— Uh, kakvo je to dete! Čak ni jesti ne zna! — s nameštenom grubošću rekla je Zana. Istrgnula mi je hleb iz ruke i nadrobila mi ga u kafu. Ne sećam se da sam ikad ranije jeo beli hleb u slatkoj beloj kafi, ali ta kafa je bila tako sladunjava i taj hleb, koji se u njoj raskvasio, tako sluzav i tako odvratan da sam ga jedva jedvice progutao. Od toga dana ne sladim belu kafu i ne drobim beli hleb u nju pa i kad slučajno dođem do njega.

Iz župnikovog dvora pošao sam pravo drvodelji, džinu Andrejčevu da dedi napravi kovčeg. Andrejčen, koji je ležao na peći i pružao preko sebe svoje duge bose noge, odmah se digao i počeo da se obuva.

— Prokleto, brzo ga stislo!... — rekao je svojim kreštavim glasom i kroz zube pljucnuo smeđu pljuvačku po podu.

— Ta nije ga stislo — progovorio sam. Usahnuo je.

— Usahnuo? — upitno je ponovio džin i zamislio se nad orijaškom čizmom koju je držao u lopatastim rukama.

— Vidi ga, vidi ga, klinca! To si ti baš u crno pogodio.

— Ta nisam ja pogodio... Ded je sam rekao da će usahnuti.

— Aaa, tako, tako... — otegao je drvodelja. I meni se nekako učinilo da bi to bilo suviše pametno za tebe. Digao se, zastao nasred sobe i samo svojim dugim rukama strelovito lomatao sad prema ovom, sad prema onom ćošku — i već je u naručju imao dve oblice, testeru, stolarsku olovku i komad smolaste kobasice od duvana za žvakanje. Otvorio je niska vrata, sagnuo se, istegao se iz kuće i pošao tako dugim koracima da sam ga jedva stizao.

Kad smo došli kući, deda je već bio na mrtvačkom odru. Ležao je na onom ogromnom stolu, na kome je debeli vojnički kuvar valjao testo. Njegova siva glava ležala je na tako visokom uzglavlju da sam kriomice podigao čaršav i pogledao šta je pod njim. Bila je debela, metar duga bukova klupa, koja je dedi dugi niz godina služila kao panj, a takođe i kao uzglavlje, kad je u toplim danima počivao na mekoj tratini pod takušom na dvorištu.

Sahranili smo ga već sledećeg dana, je je otac morao još iste noći otputovati natrag u vojsku. Kad su dedu položili u kovčeg, još jednom smo ga poškropili i zauvek se oprostili s njim. Zatim je Andrejčen poklopio kovčeg, kleknuo na njega, kvasio jezikom svaki ekser posebno, i tako ga čvrsto zabjao u drvo da je šuplje odjekivalo po kući. Kako je bio rat, nije dakako bilo meštana da dedu ponesu na poslednji počinak. U tremu su stajala četiri vojnika: postariji Bosanci, Tasić i Kikić, koji su bili vrlo dobri s dedom, krivonosi i zlatnozubi Jakob Levi, koji se, ma da je bio Jevrejin, »usudio da nosi na počinak dedića prijateljčića«, i tamnoputi muzikant Mađar Hösu. Otac je svakom nalio još po jednu čašu rakije. Izručili su na dušak i glasno naknuli. Zatim su odložili svoje izbledele kape na škrinju u tremu, podigli kovčeg i odneli ga iz sobe. Mama je zatvorila vrata za njima i prišla prozoru. Svi smo se zgrnuli oko nje i čekali. Kovčeg je došao pred kuću i ustavio se pred golom, starom takušom, kao da se deda još jednom osvrće na domazluk, i zatim krenuo na put. Njihao se na ramenima četiri vojnika, pred njim se klatio krivonogi grobar Ivanc teturajući sčađavim fenjerom, za njim je išao još jedan vojnik s kapom u ruci — naš otac. Polako se sprovod kretao preko vrta i iščezao u gustom grmlju i još jednom se ukazao na Preseki. Tek tada sam postao svestan da dedu neću videti nikad više.

— Zbogom... — prošaptao sam u mislima, i njegov beli kovčeg utonuo je u mojim suzama.

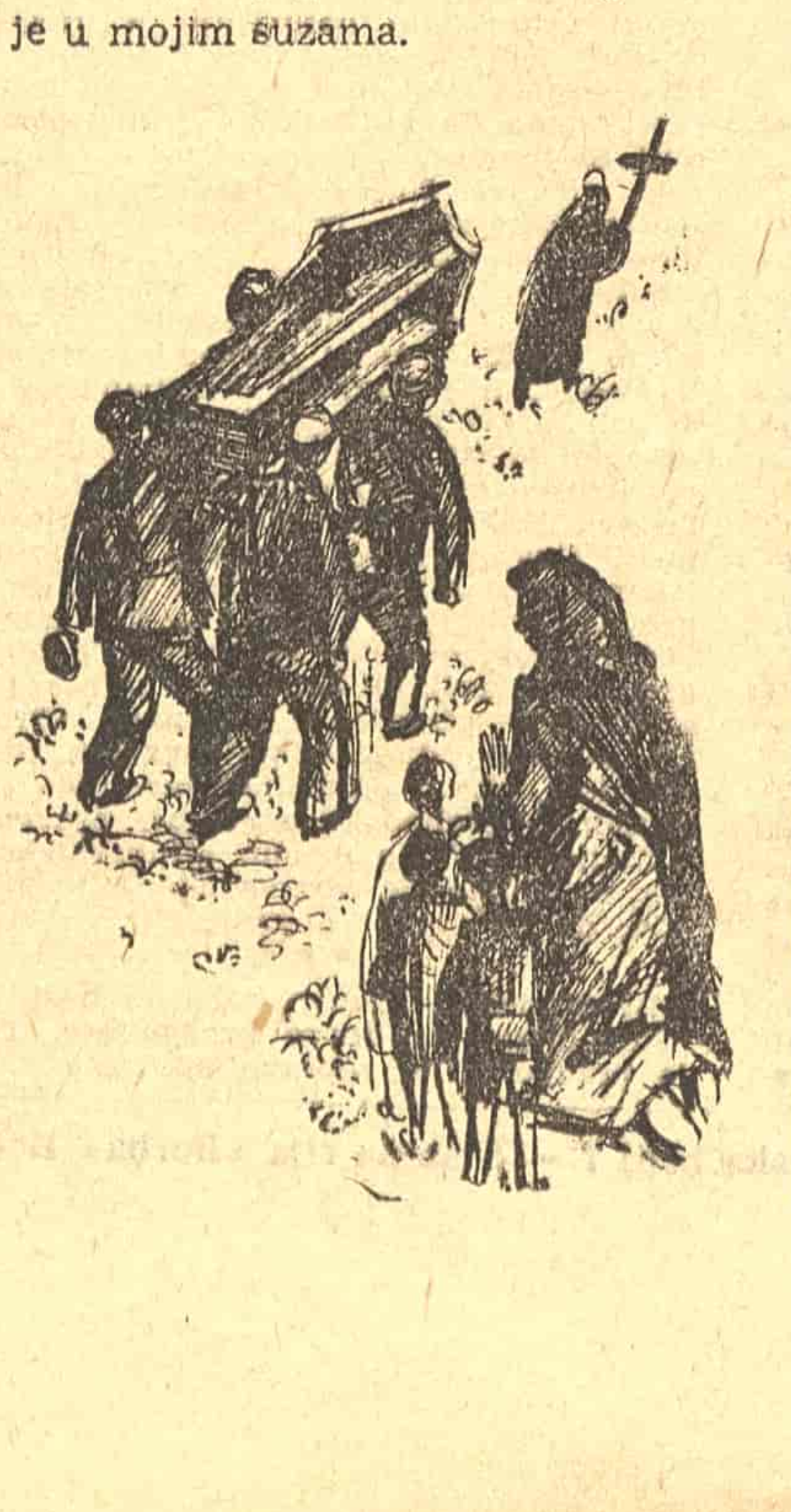

Kratke vesti iz inostranstva

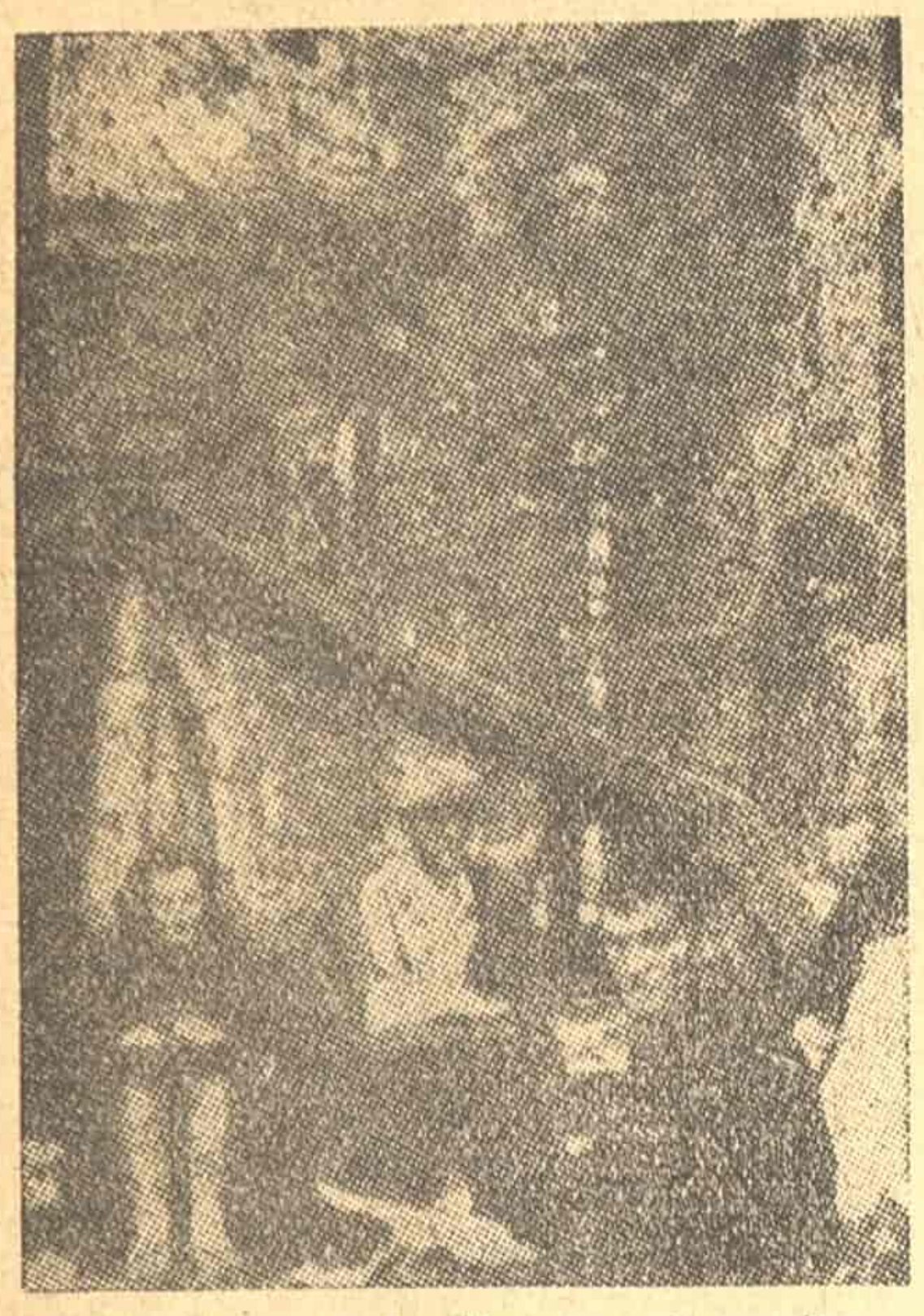

Fotografija iz Dedijerovog »Dnevnika« (fragment): Olga Dedijer, V. Masleša, Vl. Dedijer u šumi kraj Glamoča, septembra 1942

»DNEVNIK« VLADIMIRA DEDIJERA U ENGLESKOM PREVODU

U Londonu je nedavno objavljen prevod »Dnevnika« Vladimira Dedijera o kome je ugledni engleski politički časopis »Njus stejtsmen end nejšn« doneo pre nekoliko dana prikaz. »Dnevnik« je preveo Alek Braun.

»Svi oni koji proučavaju tok prošlog rata u Jugoslaviji, piše u prikazu časopisa, kao i svi ljubitelji dobre i slikovite pripovetke, radovaće se što im se pruža prilika da pročitaju »Dnevnik« Vladimira Dedijera u odličnom prevodu Aleka Brauna«. Zatim se u prikazu ističe da Dedijerovo delo daje pravu sliku rađanja i razvitka partizanske armije.

DVA FRANCUSKA POZORIŠNA KOMADA O DOMOVINI

U ovoj pozorišnoj sezoni u Parizu su se davala dva francuska pozorišna komada koji tretiraju pitanje domovine.

Prvi je »Magelon«, tragedija od Moris Klavela, autora »Zapaljivača«, koji u ovom neuspelom komadu nalazi rešenje u katoličkoj mistici i miri ljude krajnje levice i desnice u ime francuske domovine.

Mnogo veći uspeh je doživela drama Gabrijale Marsela »Rim nije više u Rimu«. Radnja se dešava 1951 godine. U strahu pred sovjetskom invazijom, jedan francuski književnik se koleba da li da emigrira ili da ostane u zemlji. On postavlja problem: da li je takvo bekstvo nečasno, ne postoji li neka nova koncepcija domovine, koja ne vezuje domovinu za teritoriju već za jednu civilizaciju, i prema tome nije li bolje da on služi tako shvaćenoj domovini širenjem njene kulture u inostranstvu, ili je bolje da ostane neaktivan u zemlji. Pod uticajem žene on se odlučuje da napusti zemlju i iseli se u Braziliju. No, tu se on oseća usamljen, pati od nostalgije, nesrećan je i u pokajničkom duhu poručuje preko radija Francuzima »Francuzi, ne ostavljajte domovinu«.

NAJČITANIJI ROMANI U AMERICI

Prema objavljenim podacima, tri najčitanija romana u SAD u 1950 godini su bili: »Kardinal« od H. M. Robinzona, »Ulica radosti« od F. P. Kejsa i »Preko reke u šumu« od E. Hemingveja.

Pored romana, mnogo su se čitale i romansirane biografije »Šekspir u Londonu« od Marsela Šita, »Prust« od A. Moroa i »Berlioz« od Ž. Barzuma.

KNJIGE SA OGLASIMA

Jedan nemački izdavač preuzeo je inicijativu da se knjige štampaju sa nekoliko strana rezervisanih za oglase i reklame. Na taj način on misli da će se knjige moći prodavati upola cene i da će se rasturati u daleko većem broju primeraka nego dosad.

Većina izdavačkih knjižara u Nemačkoj izjasnila se protiv te inicijative, smatrajući da se time vrši »svetogrđe« i ruši knjižarstvo. Međutim, u Francuskoj se javlja sve više glasova u prilog te ideje. U jednom članku u »Žurnal de la piblisite«, Žak Mendel traži da se usvoji ta inicijativa da bi se povećao broj čitalaca lepe knjige, a pariski izdavač Grase već vrši pripreme da neka dela iz istorije izda sa oglasnim i reklamnim stranama uz cenu od 135 franaka umesto 300 franaka.

IZLOŽBA »GRADITELJI« FERNANA LEŽEA

2 juna je otvorena u Parizu izložba kompozicija, gvaševa, skica i crteža francuskog slikara Fernana Ležea. Izložba nosi programatski naslov »Graditelji« i najveća kompozicija koja je izložena prikazuje radnike na poslu.

Štampa potseća da je Apoliner još pre četrdeset godina pravilno ocenio Ležea, kada je rekao da je on »jedan od prvih koji su se sa radošću prepustili instinktu civilizacije u kojoj žive«. Svi njegovi radovi su stvarno i odražavali »civilizaciju mašine«, u kojoj se ne oseća čovek. Na ovoj izložbi je, međutim, Leže tesno povezao čoveka i mašinu i istakao radnike kao graditelje novoga sveta. Kritika smatra da je najveća kompozicija na toj izložbi »Graditelji« pravo majstorsko delo. Izložbi se pridaje velika važnost ne samo za dalji razvoj umetnosti Fernana Ležea, već i za afirmaciju realizma u francuskom slikarstvu.

NOVELE U FILMU

Poznati italijanski režiser Blazeti u jednoj izjavi književnim novinama »La Fiera Leteraria« kaže da, prema njegovom mišljenju, ima još vrlo malo dobrih filmova. Kao razlog navodi da su sadržaji gotovo svih dobrih romana već iscrpljeni u filmovima, i filmovi koji se sada daju više nemaju dobar sadržaj. On veli da je stoga odlučio da u svojim filmovima otsad prikazuje sadržinu novela i pripovesti. Jedna filmska pretstava sastojaće se od pet, šest kratkih filmova, koji ne moraju biti međusobno povezani nekom zajedničkom problematikom. Prema njegovom mišljenju, to će bolje odgovarati raspoloženju savremenog čoveka od dugih filmova. On radi sada na filmskoj obradi novela italijanskih pisaca XIX veka Gocana, Danuncija, Boita, Dosija, Pirandela, De Amičisa i Skarfolja, koje će prikazati pod zajedničkim nazivom »Cibaldone« (Rukovet).

(Crtež Milivoja Nikolajevića)

STARI SLAVONSKI HUMOR

(Vilim Korajac: „Šijaci"; izdanje Novog pokoljenja, Zagreb 1951

Hrvatska književnost ne obiluje humorom, a još manje satirom, iako je od vremena Iliraca (Stanko Vraz, »Komari i obadi«, satirični zajedljivi epigrami) do naših dana bilo više pokušaja i ne velikih ostvarenja. Književnost, koju su stvarali i podržavali državni činovnici, nije ni mogla da se vine do Domanovićeve satirične oštrine, Kočićeve borbenosti i Nušićeva peckavog podsmjeha, jer njeni autori nisu smjeli da za predmet uzmu ono što je najprironije i najprikladnije za kritikovanje i žigosanje — vlast i njene pretstavnike. Ta neprijatno je prošao talentovani, snažni hrvatski pisac, najjači satiričar Ante Kovačić, kad je počeo objavljivati svoje skice za satirični roman »Među žabarima«, jer se protiv njega digoše karlovački malograđani, koji su u tom djelu vidjeli svoje unakaženo lice. I za »Registraturu«, najbolje djelo i roman hrvatskog kritičkog realizma, posljednjih decenija prošlog stoljeća katolički klerikalci oštro su protestirali, bojeći se socijalne kritike i satiričke snage.

U humoru se okušao i veliki hrvatski pripovjedač August Šenoa, prije njega i Ilirac Antun Nemčić, zatim i Janko Jurković, Josip Eugen Tomić, Nikola Tordinac, a osobito Vilim Korajac, od koga je zagrebački »Nopok« sada objavio dvije veće humorističke pripovijetke: »Šijaci« i »Auvergnanski senatori«. To nisu ni formatom velika književna djela, ni jak prštav i zarazan humor, koji bi mogao zacenuti današnjeg čitaoca. Tim humorom nije Korajac istakao ni neku posebnu ideju, političku ili socijalnu, kao Ante Kovačić svojim djelima »Među žabarima« ili političkisatiričnom poemom »Smrt babe Čengićkinje«, ali i Korajčev humor ima neposrednu draž bezazlenosti i svježine narodnog duha i kraja iz koga je ponikao. U »Šijacima« Korajac neposrednim pripovijedanjem ocrtava likove, tip i mentalitet svojih zemljaka, seljaka iz okolice Slavonske Požege. Ono što daje vrijednost ovom djelcu, jest baš u neposrednosti pričanja, u skromnoj i nepretencioznoj duhovitosti, te u realističkoj osnovi, na kojoj fabula počiva. Narodne poslovice, koje pisac počesto upotrebljava, daju svoj pečat misaonosti i dobro se nadovezuju na sadržaj. U blagoj ironiji Korajac je ocrtao realistički mnoge i gorke istine o svojim seljanima, pa će čitalac prozreti njihovu stvarnost iza zavjese bezazlene duhovitosti: »Šijak je srca mekana... darežljiv kao svaki siromašan čovjek — da je samo čime!« »Šijak niti imade rogova niti četir noge, pak je ipak svakom bijesu bezuvjetno poslušan kao mnoga rogata i četvoronožna životinja! On je u svemu pokoran i gospodi i knezu i kućanskom gazdi...« U čemu se sastoji ta pokornost? Korajac iznosi, da je ta u pokoravanju užasnim patrijarhalnim i ekonomskim razlozima, koji prisiljavaju osamnaestogodišnjeg mladića da se oženi četrdesetipetogodišnjom udovicom. Kako živi Šijak, tumači nam Korajac i ovakvom činjenicom: on puši »lišće od krompira, jer duhan je skup, a što si malo duhana sam posadi, to mu sve nemilosrdna »c. kr. filancija« iščupa«; ili: »Šijak nikada svijeća ne kupuje, osim na badnjak... inače se pale crepulje ili, što je još običnije, skale«.

U »Auvergnanskim senatorima« Korajac je u »krivom ogledalu« svog humora i pomalo satire ocrtao požeške malograđane, u prvom redu gradonačelnika i gradske oce, senatore, njihovu ograničenost, budalaštine i učmali provincijski život. Tu on Požegu ne spominje direktno, nego zaobilazno, pod naslovom Auvergna i Auvergnanci, ali, kao što na kraju sam ističe, »moglo bi se vrlo lako dogoditi, da bi koji čitatelj mogo upoznati u ovim Auvergnanima nečiju sliku i priliku...«

Te svoje sugrađane Korajac dijeli prema staležima i klasama u bramince, purgare, babe i cigane. Za bramine, respektive senatore, veli da »sačinjavaju jednu obitelj... tj. »svetu obitelj«. Ovi su »božji odabranici, vrijedni obnašati sve veće i masnije službe, te ako baš iz njihove obitelji nije bilo dosta članova, dočepao bi se kadšto i koji nebramin — do gradskog pisara ili poslužnika; do kakve više časti nije se nebramin uspeti mogao«. Za gradske pandure veli, da oni nisu za to »da brane domovinu, nego samo braminsku svetu familiju«. O gradonačelniku veli, da je »čestit kršćanin: nedjeljom i svecem plazi u crkvu, te hvali bogu, što nije kao mnogi drugi ljudi palikuća, ciganin i konjokradica; u posne dane posti jelom, ali ne i pilom«, i da se »toplo bogu moli ne samo za sve ljude i žive i mrtve, nego dapače i za svog šarkova, da se izlije božji blagoslov po svem svijetu, a najpače i najprije po varoši Auvergni, jer je tu i njegova u gradskoj vijećnici predsjednička stolica, tu njegova kuća i rodbina i sva pokretna i nepokretna imovina«. Itd.

Korajac je (rođen u Kaptolu kraj Požege god. 1839) zaređen od biskupa Štrosmajera za svećenika, bio 15 godina profesor na bogosloviji u Đakovu, a od god. 1878 do smrti god. 1899 župnik u Zemunu, pravi tip veselog i bezbrižnog katoličkog popa, koji poznaje svoje ljude (sugrađane) i zna im se podsmijehnuti. U književnosti se javio još god. 1862 humorističnom pripovijetkom, ali je došao na glas tek 1867 humorom u djelcu »Lov na sjedećke«. Zatim je još napisao niz satirično-političkih feljtonau kojima ismjehuje neke saborske govornike. »Šijake« je napisao god. 1868, koristivši osim svega i svoje poznavanje narodnih šala i dosjetaka, o kojima je osim toga napisao veliko djelo »Filozofija hrvatsko-srpskih poslovica« (izašao jedan svezak god 1876, a ostalo je u rukopisu). Pored plodnog pedagoškog rada napisao je, još god. 1877, »Auvergnanske senatore«, ponajbolje svoje djelo, puno anegdota, šala i pomalo satire.

Ugodno je čitati danas ta tečno napisana, nepretenciozna, puna lokalnog kolorita i duhom narodnim prožeta humoristična djela, koja na mnogo mjesta otkrivaju vjerno stvarnost sela i seljaka u okolici Požege i malograđanski život samih Požežana.

Milan SELAKOVIĆ

Hrvatski književnici u ustaničkim krajevima

U počast desetogodišnjice narodnog ustanka Društvo književnika Hrvatske organizovalo je nekoliko ekipa, koje su djelomično već obišle, a djelomično će još obići niz ustaničkih gradova i mjesta na čitavom području Narodne Republike Hrvatske. Prva ekipa, koju su sačinjavali književnici Josip Barković, Rasim Filipović, Vojin Jelić i Slobodan Berberski, posjetila je ustanička mjesta u Lici: Gospić, Divoselo, Otočac i Korenicu. Druga ekipa obišla je ovih dana Osijek i još neka mjesta u Slavoniji. U toj su skupini bili književnici Grigor Vitez, Vladimir Kovačić, Ranko Marinković i Nikola Pavić, koji su za čitave turneje bili gosti Jugoslovenske Armije. Treća skupina boravila je nekoliko dana u Istri. Pored hrvatskih književnika Gustava Krkleca, Dragutina Tadijanovića i Draga Gervaisa u ovoj su skupini bili još i talijanski književnici Osvaldo Ramous i Eros Sequt. Oni su zajednički nastupili na književnim večerima u Rijeci, Puli i Rovinju. Kordun i Baniju obišli su Milan Nožinić, Đuro Šnajder, Branko Perović i Milan Božić. Gradove i mjesta u Dalmaciji posjetit će ovih dana grupa književnika, koju sačinjavaju Marin Franičević, Dobriša Cesarić, Vjekoslav Kaleb, Živko Jeličić, Augustin Stipčević i Vojin Jelić. Oni će na svom putu, koji će trajati više dana, posjetiti kao gosti Jugoslovenske mornarice Split, Šibenik, Brač, Hvar, Podgoru i druga neka mjesta. Pored ovih pet skupina na put će krenuti još dvije. Jedna će, pod vodstvom Jože Horvata, obići mjesta u području Kalnika, a druga, kojoj će na čelu biti Ivan Dončević, posjetit će ustanička mjesta u području Moslavine.

Zlopolučije Dositejevo

Pismo Milanu Č. Jovanoviću

Počitajemi gospodine!

Vaše namerenije da na jeziku knjižestva našeg današnjeg izdate na štampu, za junost serpsku, Dositeja Obradovića, Anaharzisa našeg, vaistinu je moglo poleznog i rodoljubivog ploda dati. Ali nebesni promisal, koji za naše knjižestvo voopšte vesma slabo mari, ni Vaše trude nije izvoleo udostojiti milosti svoje: dok ste Vi za pečatanje priređivali i prerađivali rodonačalnika prosveštenija serpskog, preizrjadnago Dositeja, božestvene muze i gracije izvesno su spavale na oba uva; one su Vas prepustile mnogočislenim urocima i zlim očima, a kako đavolje brašno brzo u mekinje ide, i u Vašoj knjigi, rihtig, našlo se ošipki (pogrešaka) i besputica koliko točaka i zapjatija. I među svima pročima, zvanim i nezvanim, koji su se bavili upražnjenijem Dositejeva knjigoizdavanja, Vi ste slavnom i blagorodnom Magistru našem najveće zlopolučije polučili; Vi ste od njega, pobogu, načinili: Dositeja Č. Jovanoviča.

Takova knjižica Vaša povod mi je dala učiniti neka primečanija o njenim nedostatočnostima i nesovršenostima,— za izbeći unapredak podobna zabluždenija. Daleko je meždu tim od mene bilo namerenije da pritom cepam dlaku na devetoro i da ucveljavam Vašu personu, ibo: errare humanum est, u ljudskoj naturi je da greši. Ali Vi ste u mojim primečanijama našli tobože netačnu i bocljivu materiju, i učinili ste štampati svoj izlišnji otvet u pronašastom čislu »Knjižnih novina«. I črez to, ljubezni gospodine, Vi ste od jedne ošipke svoje načinili dve. Jerbo u Vašem otvetu — vešt dostojna čuvstvitelnog sožaljenija — ni zrno prosa istine nejma.

Čerez toga i pišem Vam tokmo ovu ceduljicu, — ne za dišputirati se i goniti proces sa Vama, nego vospomenuti Vas blagih soveta, naravoučeja i hristoitije istinoljubivoga Sokrata našeg. On bi Vam rekao sada: Odvaravajte se, dobri prijatelju samo istina putuje pravim carskim putem k svojmu namereniju i koncu; ne citirajte nikad bližnjega svojega netačno i neverno, ne licemerstvujte, česni čoveče, i ne služite se hitrostiju: i lisica se hitrostiju služi pa joj se koža taki na trgu prodaje; ne gradite se onim što niste, i ne upodobljavajte se nikad čuždem visokoumiju i velerečiju: spomenite se onoga jarca iz basne što je zaludu zavio bio čalmu verujući da ga vuk neće jerbo će misliti da je kadija. I ne zagledavajte se, redigirajući, — u dve zvonare.

Zdravstvujte, ljubezni Jovanoviču! Želeći Vam unapredak svako dobro, prebivam za vsegda

U Belgradu, julija 14, 1951

Vaš
Đuro GAVELA

GOGOLJEVA „ŽENIDBA"

na sceni Rumunskog narodnog pozorišta

Rumunsko Narodno pozorište iz Vršca dalo je ovih dana premijeru komedije »Ženidba« od Gogolja. Ovo je već trinaesta premijera koju ovo pozorište, u kratkom vremenskom razmaku svoga postojanja od svega dve godine, izvodi na sceni.

Ovo mlado pozorište, koje je sada pretvoreno u državno pozorište, uzimajući u obzir rumunski živalj koji živi skoro isključivo po selima, ima ambulantni karakter. Ono nema svoju stalnu scenu, već svoje pretstave daje u preko trideset banatskih sela nastanjenih rumunskom nacionalnom manjinom. Naravno da ovo utiče naročito na dekor i rekvizite, koji se ne mogu u celini kamionom preneti iz mesta u mesto.

Ipak, i pored ovih teškoća, ovo je pozorište steklo simpatije i ugled među širokim masama rumunske nacionalne manjine u Vojvodini, kojima prikazuje komade na maternjem jeziku. Kolektiv od oko dvadeset glumaca, odabranih među najboljima iz dramskih sekcija po selima, dao je do sada oko sto dvadeset pretstava, koje je gledalo nekoliko desetina hiljada gledalaca. Ove su cifre prilično velike kada se uzme u obzir da je pozorište osnovano tek u junu 1949 godine.

U svom dosadašnjem repertoaru pozorište je imalo rumunskog komediografa Jona Kardžalea sa komadima »Burna noć« i »Napast«, od stranih pisaca Antona Čehova sa »Medvedem« i »Prosidbom« a od jugoslovenskih dramaturga Jovana Steriju Popovića sa »Ženidbom i udadbom«, Kostu Trifkovića sa »Školskim nadzornikom« i »Izbiračicom«, i Branislava Nušića sa »Gospođom ministarkom«, »Ožalošćenom porodicom« i »Svetom«. Problem repertoara je specifičan po tome što komadi iz klasične rumunske dramaturgije ne odgovaraju mentalitetu publike, a ono što bi se dalo uzeti iz stranih književnosti mora se na brzinu prevesti na rumunski jezik.

Svojim dosadašnjim repertoarom pozorište je, u neku ruku, vaspitalo ili bolje rečeno pripremilo ukus gledaoca, koji je bio vaspitan skoro isključivo na skečevima ili lakim komadima, koje su prikazivali diletanti. U ovoj fazi, Trifković je bio dobro primljen od gledalaca, a sa nešto manje uspeha je prošao Kardžale. No najveći je uspeh požnjeo svakako Nušić sa svojim komedijama. »Gospođa ministarka« se navodi u analima ovoga pozorišta kao jedno od njegovih najviših dostignuća.

No prikazivanje komedije naravi, kao što je Gogoljeva »Ženidba«, značilo je za snage Rumunskog Narodnog pozorišta iz Vršca ozbiljan ispit. Uhvatiti psihološke detalje manekina cvatućeg kapitalizma nikolajevske Rusije iz komedije u kojoj je, kao u »Revizoru«, skupljeno na gomilu »sve što ne valja u Rusiji«, da bi se to ismejalo »sve o jednom trošku«, — bila je težnja koja je u neku ruku prevazišla snage ovog mladog dramskog kolektiva, a u prvom redu njegovog režisera. Zapravo je u režiji i shvatanju osnovne koncepcije komedije i glavni nedostatak. Odnos pisca prema komercijalno-činovničko-vojničkim socijalnim grupacijama nije bio jasno izražen. Ovde-onde osećalo se da je oštrica komičnog otupljena.

Ali, pored svega ovoga, interpretacija je, naročito u nekim rolama, uspela da izvuče komad. Tumačenja uloge provodadžije (Vida Bunda) ili Kočkarjeva (Sever Bunda), sa svim prelivima komičnog koje zahtevaju ove uloge ovog kupleta provodadžija koji se međusobno nadmudruju, odgovaralo je potpuno. Manje je izrazitu ulogu dala Lili Bokšan u ulozi mlade devojke, Agafije, koja je inače poznata po odličnoj kreaciji iz »Gospođe ministarke«. Ostale su uloge odgovarale više kao doprinos igri celog ansambla, a manje kao lične interpretacije (recimo, uloga Potkoljesima, »carskog savetnika«, u izvođenju Aleksandre Barbu, Nikandora Ivanovića — Livius Gucu idr.)

Stavljanje na repertoar Rumunskog narodnog pozorišta Gogoljeve »Ženidbe« pokušaj je preorijentacije ovog pozorišta prema komadima sa ozbiljnijom društvenom tematikom ,a ujedno je i oprobavanje snaga kolektiva, čiji je umetnički domet sada veći.

Radu FLORA

Jugoslovenski narodi pokazuju svima narodima sveta kako da osiguraju mir

(Nastavak sa druge strane)

stavlja brak između samilosnog i razumnog.

Voleo bih da, kao molitvu, uputim ovaj apel piscima Jugoslavije: izvidite mogućnost ujedinjenja radinosti i ravnoteže, kako da se zadrži predumišljivost moderne Evrope a odbaci njen duh borbenosti i besmislene dovoljnosti; kako da se sačuva ravnoteža Azije a da se ne postane plen njenog nehata; kako da se stvori jedna nova ljudska civilizacija, koja neće biti ni evropska ni aziska, a iz koje će se roditi aktivna ravnoteža.

Jugoslavija je već velika, jer ona je umela da bude hrabra; ona će se besumnje modernizovati i industrijalizovati, i tako se osloboditi svog siromaštva; ona će isto tako okončati ona nasilja ljudi nad ljudima koja su kapitalizam i feudalizam sprovodili Hoće li ona učiniti i nešto više?

Beleška o beleškama i predgovorima

Kad je reč o predgovorima, pogovorima i beleškama u poratnim izdanjima dela naših i stranih pisaca, ne može se mimoići činjenica da su izdavačka preduzeća i čitaoci prilično nejednake sreće. Razlika je u tome što preduzećima skoro uvek stoje na raspoloženju sve mogućnosti da dođu do dobrih tekstova, dok je čitalac stavljen pred svršen čin.

Čitaocu ne preostaje ništa drugo nego da se čudi: zašto se u toj i toj knjizi pojavio slab predgovor, zašto beleška o piscu vrlo malo kazuje; zašto delo ovog ili onog značajnijeg stranog književnika, koji se tek sada prevodi na srpskohrvatski, nije propraćeno dobrim osvrtom na književnikovo stvaralaštvo, zašto pojedina izdanja izlaze bez ijedne propratne reči, ma da je ona i te kako važna i potrebna...

Nema sumnje, poslednjih godina štampan je vrlo veliki broj izdanja s predgovorima i pogovorima koji mnogo koriste čitaocima. Takvi su, naprimer, Fincijevi predgovori uz Rableova, Didroova i Lafargova dela, Gligorićevi predgovori delima srpskih pisaca prošlog stoleća, predgovori Ota Bihaljija-Merina Hajneovom »Putu po Harcu«, Geteovim »Jadima mladog Vertera« i de Kosterovom »Tilu Ulenspigelu«, Đokovićevi predgovori nekim novim izdanjima Nušićevih dela, Matkovićev kratak ,ali sadržajan ogled o Matoševoj lirici (u knjizi izabranih pesama A. G. Matoša), pogovor Josipa Torbarine nedavno objavljenom prevodu četiri drame Bernarda Šoa, itd. Među čitaocima tih tekstova neko je možda prigovorio Bihaljiju što bez ikakve potrebe prepričava u svome predgovoru sadržinu »Jada mladoga Vertera«, a Đokoviću — što preuveličava uticaj Gogoljeva »Revizora« na stvaralaštvo mladoga Nušića. Ali, u celini uzevši, svi ti predgovori pokazuju viši domet u jednoj oblasti koja nije za potcenjivanje.

Međutim, ona se ponekad potcenjuje, i ja ću pokušati da to ilustrujem nekolikim primerima, bez ikakve pretenzije na sistematičnost.

Pre svega, potreban je kratak osvrt na »beleške o piscu«. Ukoliko autori beležaka unose u taj posao potpuno razumevanje njegove važnosti, oni zaslužuju priznanje u istoj meri kao i autori većih ogleda. Stvar je samo u tome kako su beleške napisane. Ako one pružaju čitaocu najosnovnije karakteristike stvaralaštva književnika o kojima govore, njihov je zadatak ispunjen, a taj zadatak nije ni najmanje lak, jer pisac beleške raspolaže vrlo ograničenim prostorom. Uzgred rečeno, bilo bi vrlo uputno da izdavačka preduzeća prošire prostor za beleške o piscima bar na četiri do pet stranica, jer se na pedeset do osamdeset redaka (a toliko iznosi veliki deo beležaka) zaista vrlo teško može reći nešto konkretnije i sadržajnije.

Ali, ma koliko da je to teško, pojedini autori beležaka ne umeju da iskoriste ni one najskromnije mogućnosti koje im pruža mali prostor. Pribegavaju nizanju bibliografskih podataka ili opštim frazama koje više prikazuju nesnalaženje takvih autora nego stvaralaštvo književnika o kojima bi trebalo reći bar ono najbitnije.

Takva je, naprimer, beleška u »Prosvetinom« izdanju romana Vjenceslava Novaka »Posljednji Stipančići« (treća knjiga serije »Jugoslovenski stariji pisci«). Pisac beleške upotrebio je pedeset jedan red svoga prostora prilično neracionalno: razvio je njen bibliografski deo na štetu svega ostaloga, tako da je lik Novakova stvaralaštva dat prekomerno uopšteno, čak i s obzirom na neznatan prostor notice. Polovinu beleške zauzeli su bibliografski podaci i napomena o načinu redigovanja ovog izdanja — prvog izdanja »Posljednjih Stipančića« ćirilicom. Podaci i napomene te vrste nisu na odmet, ali mali obim beleške o kojoj je reč nalagao je njenom piscu drukčiji postupak, korisniji za čitaoca. Trebalo je posvetiti veću pažnju delu koje je prvi put štampano ćirilicom, kao i najkarakterističnijim crtama Novakovih romana i pripovedaka. Drugim rečima, valjalo je žrtvovati korisne stvari radi najkorisnijih.

Preda mnom je još jedna »beleška o piscu«, malo duža, ali ne i bolja od one prve. Štampana je u »Prosvetinom« izdanju izabranih Kočićevih pripovedaka (serija »Srpski realisti«, treća knjiga). Beleška se svodi na biografske i bibliografske podatke, dok se o delima Petra Kočića i njegovu mestu u srpskoj književnosti govori na kalendarski prigodan način, samo u prvom delu uvodne rečenice i u završnom delu pretposlednje.

Još jedna napomena. Ona se odnosi na pitanje korekture i ispravljanje »primećenih grešaka«. U belešci se kaže da je Kočić umro 1914 godine. Poslednje je očigledna štamparska greška, ali zašto ona nije ispravljena u posebnom umetku? Knjiga je štampana u 15.000 primeraka i svakako je došla u ruke i mnogim mladim čitaocima koji su se preko nje upoznali sa stvaralaštvom pisca »Jazavca pred sudom« i koji ne znaju da je Kočić umro 1916.

»Poslednje Stipančiće« priredio je za štampu Božidar Kovačević, a Kočićeve pripovetke Marko Vidojković. Činjenica da su dva vrlo savesna i ozbiljna književna radnika dala slabe beleške pokazuje da je razgovor po tom pitanju zaista potreban.

Izvesna izdavačka preduzeća poveravaju izradu beležaka o piscima nedovoljno upućenim ljudima. To je, doduše, redak slučaj, ali ga ipak treba ilustrovati jednim primerom. U knjizi aktovki ruskih pisaca, koju je prošle godine izdao »Savez kulturno-prosvetnih društava Vojvodine«, nalaze se slabe beleške o Krilovu, Gogolju, Ostrovskom, Saltikovu-Ščedrinu, Čehovu i drugim ruskim klasicima. Biografski podaci o Ostrovskom stilizovani su tako da prikazuju toga pisca kao dugogodišnjeg činovnika, što nije tačno. Isto tako, netačno je tvrđenje pisca beleške da je Ostrovski slikao život seljaka — oni se ustvari vrlo retko pojavljuju u njegovim delima. Beleška o Saltikovu-Ščedrinu bolja je samo utoliko što ne sadrži grublje greške, ma da bi svakako trebalo pomenuti Saltikovljevo progonstvo — onaj period njegova života iz kojeg su nastale »Guberniske slike«, prvo značajno delo velikog satiričara.

Saltikov-Ščedrin, koji je pre rata malo prevođen, zauzeo je poslednjih godina vidno mesto u našoj prevodnoj literaturi. U Beogradu i Zagrebu štampano je više dobrih prevoda njegovih dela, ali ni u jednom od tih izdanja nije se pojavio izvorni predgovor ili pogovor koji bi osvetlio svu veličinu i smisao Saltikovljeva opusa. Dva prevedena teksta, od kojih je jedan štampan kao predgovor Vinaverovom prevodu »Skaski«, a drugi — kao pogovor Šovarijevom prevodu »Pripovijesti jednoga grada«, ostavljaju širok prostor za bolje, sadržajnije pisanje o Saltikovu. »Prosveta« je izdala dve knjige njegovih izabranih dela, obe u odličnim prevodima (prvu knjigu, »Pošehonsku starinu«, prevela je Natalija Lukić, a drugu, »Guberniske slike«, — Milica Carcaračević), ali je propustila da dâ i esej o piscu.

* * *

Beogradsko »Novo pokolenje« nastoji da pruži čitaocima dobre predgovore. Takav je predgovor — zapravo opširnija studija — Midhata Begića o Skerliću, kao i predgovor Marijana Jurkovića nedavno štampanom prevodu Balzakovih »Šuana«. Među slabije tekstove te vrste spada predgovor Kirila Svinarskog objavljen u knjizi odabranih stihova i proze A. S. Puškina. Nedostaci toga predgovora, čiji je autor inače solidan redaktor i prevodilac, takvi su da na njih treba posebno ukazati. I pored temeljnog poznavanja materijala o kome piše, Svinarski ne ume da ga obradi na neposredan i književno živ način, tako da se Puškin pojavljuje u njegovom članku udžbenički suv, izmasakriran odveć mnogobrojnim i hladnim definicijama.

Zanimljiva je činjenica da Svinarski, koji je, kao što je već rečeno, pedantan na redaktorskom i prevodilačkom poslu, slabije izlazi na kraj s pregledom vlastitih dužih tekstova. Na jednom mestu svoga članka on kaže da je najveće Puškinovo delo »Boris Godunov«, a malo dalje ukazuje na »Evgenija Onjegina« kao na najveći rad i životno delo slavnog ruskog pesnika. Kako će se u tim oprečnim definicijama, od kojih je prva netačna, snaći čitalac koji tek pristupa Puškinovim delima?

Kirilo Svinarski osetio je potrebu da se zadrži na ličnosti i delatnosti Petra Prvog, kome je Puškin s dubokim interesovanjem prišao u dvema svojim poemama — »Poltavi« i »Bronzanom konjaniku«, — ali je ličnost tog ruskog vladaoca ocrtana u predgovoru idealizatorski jednostrano.

Predgovor K. Svinarskog karakterističan je kao primer udžbeničkog pisanja. Kad to kažem, ni najmanje ne potcenjujem, razume se, krupnu ulogu udžbenikâ književnosti, ali smatram da udžbeničkom načinu obrade materijala nema mesta u predgovorima i pogovorima uz dela domaćih i stranih klasika. Tu je potreban mnogo slikovitiji, življi, topliji ton, jer, svakako, nije isto pisati poglavlje o Puškinu za udžbenik i govoriti mladim čitaocima o autoru »Evgenija Onjegina« i »Bronzanog konjanika«. Pisac predgovora može da bude jasan i ubedljiv, a da ne ređa definiciju za definicijom, kao što to čini Svinarski:

»Tatjana je neposredna, iskrena priroda, idealan lik...« itd.

»Evgenije, drugi junak speva (reč je o spevu »Bronzani konjanik« — L. Z.), sitan je čovek, potomak nekad čuvenih plemića«.

Tako pisati o velikim književnicima — znači pisati suvo, monotono, nezanimljivo i bez ikakva nastojanja da se oni sagledaju iz perspektive vremena u kome živimo.

Lav ZAHAROV

BELEŠKE

France Bevk

NOVA KNJIGA FRANCE BEVKA ZA OMLADINU

»Mladinska knjiga« objavila je u 50.000 primeraka novu knjigu France Bevka »Mali upornik« (Mladi ustanik), omladinsku povest iz vremena oslobodilačkog rata.

Istorija malog ustanika koju potresno i ubedljivo daje Bevk u svojoj poslednjoj knjizi, slična je bezbrojnim istorijama koje su proživljavale naše radničke i seljačke porodice i njihova deca u celoj našoj zemlji, a posebno u Primorskoj, gde je posle kapitulacije Italije u partizanske redove stupio takoreći ceo narod. Samo retki su bili izdajnici, a njih je već stigla i zaslužena kazna, kao i u Bevkovoj povesti.

Vrednost Bevkove povesti izražava se u realističkom prikazivanju događaja, u napetom pripovedanju i u piščevom humanističkom gledanju i na one neljudske i surove događaje kojih je bilo mnogo u našoj borbi. Tu je ljubav prema otadžbini bogato nagrađena, izdajstvo svladano, krivda kažnjena. Drugarstvo i pomoć u nesreći su vrline koje život čine lepšim i olakšavaju muke.

Knjigu je ilustrovao Nikolaj Omerza.

PISCI JUGOSLAVIJE PROSLAVLJAJU DESETOGODIŠNJICU REVOLUCIJE

Pisci Jugoslavije proslavljaju desetogodišnjicu Narodne revolucije u svim našim republikama raznim javnim kulturnim manifestacijama, književnim večerima, kao i objavljivanjem novih dela sa tematikom iz Narodnooslobodilačke borbe i izgradnje socijalizma.

Članovi udruženja književnika Srbije organizovaće tri reprezentativne književne večeri u Beogradu, a zatim takođe, i nekoliko književnih večeri po unutrašnjosti. Srpski pisci pripremaju i izdanje »Zbornika« književnih radova koji će sadržati dela nastala između 1941 i 1951 godine. Pored toga, mnogi književnici objaviće svoje radove posvećene Narodnoj revoluciji.

Pisci, članovi Društva književnika Hrvatske spremaju »Zbornik« dela o narodnim herojima. Po ustaničkim krajevima, Kordunu, Liki, Baniji, Moslavini, Dalmaciji, Istri, Gorskom Kotaru, hrvatski pisci držaće književne večeri. Časopisi »Republika«, »Kolo« i »Izvor« posvetiće jedan broj narodnom ustanku. Izdavačka preduzeća Hrvatske izdaće u čast proslave Ustanka dela pisaca: Vjekoslava Kaleba »Novele«, Ivana Dončevića »Bezimeni« (zbirka pripovedaka), Josipa Barkovića »Tri smrti« i dramu »Jure« Marina Franičevića.

Knjigu sa bibliografskim podacima o književnicima poginulim u Narodnooslobodilačkom ratu izdaće pisci Bosne i Hercegovine. Pored toga, oni će objaviti niz novih književnih dela među kojima će radovi Marka Markovića, Mehmeda Selimovića, Salka Nazečića, Vere Obrenović-Delibašić, Ilije Kecmanovića i Nike Milićevića biti posvećeni desetogodišnjici Narodne revolucije.

NAJNOVIJI BROJ ČASOPISA »KNJIŽEVNOST«

Časopis »Književnost« u broju 5—6 (maj — juni) donosi priloge od: Milana Bogdanovića »O Lazi Lazareviću«, Velibora Gligorića »Milovan Glišić i Laza Lazarević«, Milana Dedinca »I zraka i mraka prepune su zene«, Tina Ujevića »Duša posmatra dan i noć iz male sobe« (pesma), Tanasija Mladenovića »Četiri pesme«, Mihaila Lalića »Tragom«, Radomira Konstantinovića tri pesme, Dušana Milačića »Marivo«, Božidara Kovačevića »Sluga u kneza Ilije«, Vase Glušca »Kočić pred sudom i u tamnici«, B. L. Lazarević »Žuti nokat« (pesma), Ivana Ivanjia »Odluka«, Huana Ramoa Himenesa Četiri pesme, Miloša Đurića »Arhiloh«, Raška Dimitrijevića »O prevodu Geteovog Fausta«, Pavla Stefanovića »Koncertni život«, Ota Bihaljia Merina »Povodom smrti slikara Maksa Bekmana« i Eli Fincia »Stvarnost i iluzije«. U beleškama: Božidar Kovačević, Tanasije Mladenović, Slobodan Popović, Boško Petrović, Lav Zaharov, Ž. P. Jovanović i dr.

BIBLIOGRAFIJA

Oskar Davičo: Hana, zbirka pesama. Izdanje Državnog izdavačkog poduzeća hrvatske »Zora«, Zagreb 1951, latinicom, str. 96, cijena 80 din.

Niko Luković: Boka Kotorska. Izdanje »Narodne knjige«, Cetinje 1951, ćirilicom, str. 252, cijena 150 din.

Miodrag Borisavljević: Vukovi, pripovetke. Izdanje »Prosvete«, Beograd 1951, ćirilicom, str. 87, cena?

Ilija Kecmanović: Vuk Karadžić, uz izbor Vukovih istorijskih spisa. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb 1951, ćirilicom, str. 278, cijena 200 din.

UREDNICI:
Dušan Kostić i Tanasije Mladenović

Broj čekovnog računa 102-90/2820
Pošt. fah redakcije 617
Poštanski fah administracije 629

Rukopisi se ne vraćaju

Odgovorni urednik: Dušan Kostić, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Kardeljeva 31.

СВЕТОЗАР МАРКОВИЋ